

III
2599

Coloniile germane din Dobrogea

de

Ioan Georgescu

profesor la Liceul „Mircea cel Bătrân”, Constanța

Extras din „Analele Dobrogei”, anul VII 1926

Cernăuți 1926

Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei”

COLONIILE GERMANE DIN DOBROGEA

Introducere

Întâia colonizare germană în Dobrogea n'a fost operă de Stat, ca în Rusia, unde autoritățile purtau grije deosebită de coloniști.

Nemții din Dobrogea au plecat din Rusia nesiliți și nechemăți de nimeni. Căutându-și în altă parte de lume, cine știe unde, norocul, ei numai întâmplător se opresc în această provincie. De aici caracterul sporadic, fragmentar, isolat, lipsit de orice sistem al acestor colonii. Cele dintâi colonii au și fost niște așezări proaste, aproape sălbătice. În arhivele Statului turcesc de pe vremuri zadarnic am căuta acte relative la această colonizare; n'am găsi nimic, sau aproape nimic. Coloniștii au fost lăsați de capul lor, într'o completă părăsire. La început ei nu aveau nici preoți, nici învățători. Nu se purtau nici registre de stare civilă, nici situații matriculare. Aspectul acesta rudimentar, patriarhal, l-au păstrat coloniștii germani până în ziua de astăzi, rămânând și acum ceea ce au fost dela început: un popor de țărani, fără o pătură cultă eșită din mijlocul lor și fără de o literatură relativă la ei.

Așa se face că timp de aproape o jumătate de secol aceste colonii n'au dat nici măcar un cronicar sau analist, cât de simplu, din mijlocul lor. În vreme ce coloniile germane din Rusia au fost cercetate și urmărite cu deamănuntul, privitor la cele din Dobrogea nu e nici o lucrare de seamă.

La 1883 apare cel dintâiu apel redactat în numele acestor coloniști de preotul evanghelic din București, Wilibald Stefan Teutschländer, autorul unei monografii asupra comunității evanghelice din București, precum și al unei istorii a tuturor comunităților evanghelice din România („Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde in Bukarest“, București 1869 și „Geschichte der evang. Gemeinden in Rumänien mit besonderer Berücksichtigung des Deutschtums“, București 1891). Apelul lui Teutschländer a fost tipărit întâiu în „Bukarester Zeitung“, mai apoi reprodus de „Weltpost“ din Germania. — Notițe și informații, privitoare la aceste colonii, se mai găsesc în lucrarea fostului

preot evangelic din Brăila, mai pe urmă în București, H. Meyer („Die Diaspora der deutschen evang. Kirche in Rumänien, Serbien und Bulgarien“, Potsdam 1901), precum și în anuarele societății culturale germane din România („Jahrbücher des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien“, București, 1910, 1911 și 1913), asemenea și în lucrarea lui Emil Fischer asupra coloniilor germane din România, publicată în revista „Von der Heide“ din Timișoara, VII, 1—3. — Bogat material informativ se mai găsește și în arhivele unora dintre bisericile germane din Dobrogea, ca, de exemplu, la cea din Atmagea, deși a fost jăfuită de ruși.

În vara sau toamna 1841 și-au făcut apariția în Dobrogea cei dintâi țărani germani.

Ei au venit din Berezina, Leipzig și alte colonii din părțile Varșoviei, așezându-se mai întâiu la Măcin, unde au stat o iarnă întreagă. Pe urmă s’au așezat în comuna Acpunar, situată mai spre miazăzi cu vreo 30 Km. pe șoseaua dela Babadag. Aceasta a fost cea dintâiu colonie nemțească din Dobrogea.

Pela 1840 au pornit o seamă de coloniști germani din Rusia să-și caute o altă patrie. Ei au rătăcit multă vreme prin Moldova pe la Botoșani, Baia, Vaslui, — localități ce se găsesc și în unele acte de botez. Alții au stat un an întreg la Ploești, mai apoi la Bordușani, 12 Km. spre Nord de Fetești.

Un număr mai mare de coloniști catolici din gubernia Cherson a venit în anii 1841—2 la Călărași. Și iarăși alții la Silistra. Relativ la aceștia din urmă se găsește o însemnare în notele de drum prin Orient ale profesorului Karl Koch („Wanderungen im Orient während der Jahre 1843 und 1844“, Weimar 1846, Bd. I. p. 108) care, în drum spre Constanța, văzu la Cernavoda familii nemțești în cară din Basarabia. Aceștia i-au povestit că vreo 300 de familii germane din Rusia s’au adresat guvernului turc să le dea voie să se așeze în Dobrogea. Turcii au refuzat. De aceea rătăcesc bieții oameni, observă Koch, și încearcă să-și câștige pâinea plină de amărăciune și necaz prin căraușie și lucru manual. Cei mai mulți se găseau atunci în Muntenia și numai 11 familii au izbutit să se oploșiască în Silistra. Unii dintre coloniștii aceștia s’au pripășit până în Ungaria pentru a se întoarce iarăși în Țara Românească și, de aici, în Dobrogea.

La 6 Km. spre Nord de Brăila, e și astăzi Satul nemțesc (Jacobsonsthal), întemeiat de coloniștii germani din Basarabia, pribegiți pe la Ploești și Brăila. Ei s’au așezat într’o regiune inundabilă, ca simpli chirieși. Cu toate dezastrele inundațiilor dese, ei s’au întors și se întorc încă la vatra cea veche. În războiul din 1916 ei au fost evacuați și așezați la Chițcani. Aici

declarat că nu mai vor să rămână în Țara Românească. După tratatul de pace dela Buftea, însă, cei mai mulți s'au întors acasă, iar ceilalți au plecat spre Curlanda în căutarea unei noi patrii.

La 1840 au plecat mulți coloniști nemți, atât din Basarabia, cât și din Cherson.

Care a fost cauza acestei pribegiri?

Din bogatele și numeroasele lucrări relative la coloniile din Rusia se știe că aici s'au dezvoltat foarte bine aceste colonii, ajungând curând la o stare înfloritoare. Ce-i va fi determinat pe oamenii aceștia să-și lase comunele lor așa de înfloritoare și, luând toiagul pribegiei în mână, să înfrunte primejdia necunoscutului și a nesiguranței? Simplul fapt că nu le-a mai plăcut să stea acolo, cum zice H. Meyer (l. c. p. 36), nu e o explicație multumitoare.

Știricind printre coloniștii veniți din Basarabia și din părțile Odesei, aflăm că adevărata cauză a pribegiei a fost nevoia de pământ. Răspunsul acesta se va părea ciudat celor ce cunosc dărnicia proverbială față de coloniștii de pe vremuri a guvernului rusesc. Coloniștii din Basarabia au obținut foarte mult pământ. Nici unul n'a primit mai puțin de 57 desiatine; cei din Töplitz chiar 78, cei din Krassna 80, iar cei din Brienne 104.

Cum se explică, deci, fenomenul acesta?

Legea de colonizare rusească încă din timpul Ecaterinei II, la 19 Martie 1764, avea oarecari restricțiuni. Pământul distribuit coloniștilor nu se putea nici vinde, nici amaneta, nici împărți; el revenia de drept, prin moștenire, copilului celui mai mic. Dacă nu rămânea, după moartea colonistului, decât o văduvă și o fată, atunci pământul devenia proprietatea celui dintâiu bărbat care intra în familie prin căsătorie. La colonizări s'a prevăzut 1/6 parte de teren destinat coloniei ca rezervă pentru înmulțirea populației. Cu toată rezerva aceasta, față de înmulțirea atât de rapidă a locuitorilor, terenul de rezervă era insuficient. Dintre coloniști unii au cumpărat sau arendat proprietăți nouă, ca în 1828 Neufreudenthal, sau în 1838 Helenenthal. În 1841 în districtul Molocina, pe lângă 1033 coloniști gospodari, erau 1700 familii de negospodari, adică fără pământ. În anii următori, aceste familii au cerut guvernului rusesc să le mai dea pământ, fiindcă n'au de unde să trăiască.

În afară de această lipsă de pământ au mai fost și alte cauze ca: recolta proastă mai mulți ani dearândul, stagnarea în industrie și comerț, boliștile de vite în anii 1835 și 1836, ciuma din 1837, cutremurul de pământ din 1838 ș. a.

Aceste și alte cauze au determinat migrațiunea coloniștilor germani din Rusia.

Distingem trei perioade de migrațiune germană în Dobrogea.

Intâia perioadă de migrațiune germană în Dobrogea până la războiul crimeic.

După întemeierea celei dintâi colonii nemțești în Dobrogea, Acpunar, unii coloniști s'au dus mai departe la Dechelia lângă Hârșova, unde au stat mai mulți ani. De aici au plecat spre Nord la Cataloi. Astăzi nu se mai găsesc Nemți nici în Dechelia, nici în Hârșova.

În 1848 mica colonie germană din Acpunar primi noi elemente din Satul nemțesc de lângă Brăila. Aceștia au venit în frunte cu Adam Kühn, dela care a rămas o biblie cu însemnări asupra nașterii copiilor săi, precum și asupra pribegiilor lui și a familiilor ce țineau de el.

În toamna 1846 el e în Acpunar și e cel dintâiu primar („Schulze“) al acestor coloniști. Dela el a rămas și o matriculă a botezaților din acest sat, cu data de 8 Februarie 1847.

N'a rămas însă aici decât până în toamna 1848. Dela 8 Octombrie 1848 găsim însemnări făcute de el la Atmagea. Coloniștii nemți plecară din Acpunar, deoarece nu mai era de trăit de răul Turcilor, precum își mai amintesc și astăzi cu groază unii bătrâni.

Pe când unii coloniști plecau spre Sud, alții veniau spre Est, așezându-se mai întâiu, între Isaccea și Tulcea, în satul Cășla, unde s'au născut mulți coloniști de mai târziu din Cataloi.

Și în Tulcea s'a așezat atunci un considerabil număr de coloniști. Între aceștia a fost și un anume Konrad Stumpf, căruia primăria din Speyer, districtul Beresina, i-a liberat la 27 April 1842 un certificat de bună purtare. Nemți singuratici vor fi fost și mai înainte în porturile dunărene, aduși probabil de comisiunea europeană ca industriași și muncitori pe vapoare. Cei dintâi și cei mai mulți coloniști germani din Tulcea au fost Șvabi catolici. În Tulcea sunt, de altfel, nouă (9) confesiuni religioase. Aici ei au prosperat în toate privințele. Strada Mircea Vodă de astăzi pe vremuri se numia strada nemțească. În această stradă se află biserica și școala catolică germană, clădite în 1872. Visitând Tulcea la 1856, francezul C. Allard („Souvenirs d'Orient, La Bulgarie orientale“, Paris 1864, p. 105) a găsit cam 100 de familii germane în oraș și împrejurime. În vara 1858 Wilhelm Hamm („Südöstliche Steppen und Städte“, Frankfurt a. M. 1862, p. 48) a fost găzduit chiar în ospătăria germană a unui tirolez însurat cu o săsoaică din Ardeal. Casele nemților din Tulcea erau atunci numai niște bordeie acoperite cu stuf și cu ferestre mici, dar încolo ei erau bine înstăriți. Parohia catolică cuprindea

În 1916 în total 51 de familii cu 222 de suflete. Pe lângă nume vechi și specific germane ca: Schiller (Schüler), Strasser, Stumpf, Flaum, Fix, Kreil, Weidemann ș. a. s'a adăos în cursul timpului o serie întreagă de nume străine, mai ales slave. — Nemții evanghelici n'au putut fonda în Tulcea o parohie. S'a făcut o încercare la 13 Septembrie 1857, dar în curând ei au fost alipiți la parohia din Atmagea. Pe la sfârșitul secolului trecut s'a desființat filiala evanghelică din Tulcea, contopindu-se cu secta metodistă, fondată de misionarul Flocken din Odessa, care a clădit două case bune și școală nemțească.

Spre Est de Tulcea, la o distanță de 6—7 km., e colonia **Malcoci**, așezată pe terasa calcaroasă de lângă regiunea miăștinoasă a brațului Sf. Gheorghe. În 1843 s'au așezat aici cele dintâi 20—25 familii germane, originare din comunele catolice (10 la număr) ale guberniei Cherson. Ei trecură prin Basarabia și Moldova pe la Focșani spre Călărași, unde ar fi petrecut timp de 1 1/2 ani și de unde apoi, prin Galați și Tulcea, s'au așezat unde se găsesc și acum. Locul a fost întâiu păduros și ei au fost nevoiți să lăzuiască pădurea și să-și facă teren de casă și de curte. Și pământul și lemnele erau ale lor. Aproape toți erau Șvabi. Se găseau între ei și Alsacieni, ceea ce se vede din formele franceze ale numelor proprii: Georges nu Georg; Charles nu Karl; Louis nu Ludwig. La 1 Novembre 1847 li se face întâia matriculă bisericească de botezați, miruiți, căsătoriți, și morți, -care ne permite o ochire în viața interioară a acestor coloniști. Având preoți străini (italieni și francezi), numele nemțești sunt de multeori foarte schimonosite. De exemplu: Klaaen pentru Klein; Vaidaman pentru Weidemann; Semit pentru Schmitt ș. a. Ca loc de origine se indică aproape totdeauna „Russia“; rar de tot vre o provincie germană; mai des Alsacia sau Franța. Ce privește cetățenia se arată cea otomană, iar protectoratul francez („jurisdictio gallica“), având cei mai mulți pașapoarte franceze. O familie din Bavaria avea pașaport austriac și se găsea sub acelaș protectorat. Un registru al sufletelor catolice din Malcoci la 1 Novembre 1847 arată 28 familii cu 134 suflete. Până la 1861 veniau mereu tot alte și alte familii de coloniști. Fiind religiunea acestor coloniști cu totul deosebită de a celorlalți locuitori, ei se căsătoriau aproape exclusiv între oiață; rar aduceau flăcăii catolici de aici câte o „luterană“ de nevastă din Atmagea. După 20 ani dela întemeiere nu mai veniau coloniști străini. Colonia se sporia normal numai prin nașteri, nu și prin admigațiuni. În 1906 erau 135 familii cu 784 suflete. Ultima situație matriculară arată 182 familii cu 1000 de suflete. Prosperitatea acestei comune o atestă și geograful Karl Peters („Grundlinien zur Geographie“ p. 54) în 1864, încredin-

țându-ne totodată că ea n'a avut nimic de îndurat în războiul crimeic de atunci. După trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se făcu o nouă împărțire a pământului, dându-se fiecărui cap de familie în etate de 30 ani câte 10 ha. În 1917 erau în comună 80 familii fără pământ. Ele trăesc destul de ușor, cu toate acestea, ca pălmași sau arendași de pământ. Unii, mai puțini, au emigrat în Canada și Dacota; alții vor să se înapoieze în Germania. În Malcoci, pe lângă curțile veteranilor români și ruși, sunt și 144 de curți germane. Casele sunt acoperite cu stuf, dar sunt curate și bine îngrijite. E și un han și o cafenea. Din 1899 funcționează școală de Stat românească.

Altă colonie veche este **Atmagea**, fondată în vara 1848 de coloniștii din Acpunar, dela care e situată spre Sud-Est la 10 km și la 24 km spre West de Babadag, pe podișul păduros dela Slava, la o înălțime de 250 m. Poziția comunei, pe spinarea unui deal și dealungul unui pârâu, e din cele mai pitorești. Când au venit Nemții aici, ei n'au găsit decât păduri și un cioban care săpase un puț foarte adânc.

În cimitirul de aici s'a găsit un mare număr de hârburi de oale. Cercetându-se mai de aproape, s'a aflat că întreaga comună e clădită pe ruinele unei vechi așezări romane. Paul Traeger a văzut aici monede din timpul împăraților romani. I s'au arătat și monede bizantine, precum și inele de argint de dată mai târzie, firește, aflate de țărani cu ocazia săpăturilor făcute la o pivniță. După cât se pare, localitatea a fost părăsită numai în cursul evului mediu, pe timpul numeroaselor incursiuni barbare. Localitatea e până acum necunoscută. Nu știe de ea nici *Iakob Weiss*, care înșiră toate stațiunile și coloniile romane în lucrarea sa „Dobrogea în antichitate“ (*Die Dobrudscha im Altertum*, Sarajewo 1911).

Arheologii noștri, deci, au cuvântul.

În această localitate au venit mai întâiu patru familii germane. Pe urmă a venit, câteva săptămâni mai târziu, *Adam Kühn*, fondatorul acestei colonii. Matricula scrisă de el arată din Septembrie 1846 până în Decembrie 1849 în total 27 familii. Coloniștii erau aproape toți tineri, născuți în Rusia, de origine din Prusia occidentală și din Posen. Toți germani curați și evanghelici (luterani) credincioși. Un rus numai așa s'a putut căsători și statornici între ei, dacă și-a dat mai întâiu asentimentul, ca toți copii lui să fie educați în confesiunea evanghelică.

Anii cei dintâi au fost cei mai grei. Trăiau în bordee, al căror acoperiș abia se vedea din pământ.

Pentru a obține terenul agricol necesar, ei au stârpit pă-

durile seculare ce erau aici: Cale de 6—7 ceasuri ei duceau cărbunii peste deal la Pecineaga, la Dunăre, sau lemnele de construcție la Sulina. Karl Peters e adânc scandalizat, la 1864, văzând sălbătăcia cu care coloniștii distrug pădurile (Grundlinien, p. 27 și 54). Și, în adevăr, astăzi abia a mai rămas un petec de pădure.

Ca și în Malcoci, fiecare colonist obținea atâta teren agricol, cât putea să munciască. Guvernul otoman îi elibera un bilet, numit „tapy“. („Tapu senedi“ sau tapy era, conform sistemului feudal dominant, recunoșterea oficială a dreptului de proprietate. Vezi *Jules Theodore Zenker*, Dict. Turc-Arabe-Persan, t. I. Leipzig, 1866 și *W. Radloff*, Versuch eines Wörterbuchs der Türk. Dialekte, 3. Bd., St. Petersburg, 1905.

Guvernul român a recunoscut aceste titluri de proprietate, eliberând, la timpul său, în locul lor, cuvenitele titluri românești. Acest guvern acorda fiecărei familii cel puțin 10 ha. Cine, în momentul împrumutării, nu avea decât 1 ha, mai obținea alte 9. Cine avea mai multe, le păstra pe toate, oricât ar fi fost de numeroase. Fără pământ n'a rămas nimeni. Și cei cari au venit mai târziu încă puteau închiria, pentru 25 lei, 1 ha. de pământ dela Stat.

Vieața de codru n'a sălbătăcit pe coloniști.

În Atmagea, se simte, dela început, un admirabil spirit de ordine, de disciplină, de interes pentru binele public. E spiritul adus de „tatăl“, cum îi spuneau toți coloniștii, *Adam Kühn*. Un țăran, ca toți țăranii, dar talentat și o adevărată personalitate de conducător. Ca băiat de șapte ani, el părăsi satul natal din Gnesen și veni cu părinții în Basarabia. Ca bărbat de 35 ani, plecă din Tarutino cu nevasta și cinci copii, mai întâiu în Țara Românească, pe urmă în Dobrogea. Așezându-se în Atmagea, el devine primar, el botează și înmormântează, în caz de nevoie. El conduce și povățuește două generațiuni în comuna sa. El se gândește nu numai la nevoile materiale, ci și la cele spirituale ale conaționalilor săi. El se îngrijește de școală, să nu rămâie copii fără lumina învățătorei și el aduce preot în sat și face să se clădiască biserica. Din toate se vede omul de energie, de acțiune. Era și un bun tată de familie. Cu câtă dragoste și scrupulositate nu notează el în biblia familiară toate nașterile și decesele întâmplare. Pe lângă cunoștințe religioase, el avea și frumoase cunoștinți de lume.

Când coloniștii, nemulțumiți cu noua localitate, vreau să plece mai departe și preotul încerca să-i împiedice, — Kühn îi spunea: „Părinte, dacă Neamțul a pribegit odată, nu mai are stare nicăiri.“ (Herr Pastor, wenn der deutsche Mensch erst einmal gewandert ist, so hat er nirgends mehr lange Ruhe.) Altă dată spunea: „Noi Nemții suntem așa: dacă avem pâine, vrem cozo-

naci." (Wir Deutschen sind so: Wenn wir Brot haben, dann wollen wir Semmel haben.) [Vezi Bernhard Schwarz, Vom deutschen Exil, p. 88.]

Ca un patriarh din alte vremuri, el crește, între 1829 și 1856, în total 11 copii, cari se răspândesc nu numai în întreaga Dobroge, dar unii se duc și în America, sau revin în Prusia de baștină.

Se cuvine, în adevăr, să fie pomenit cu aceeași cinste țăranul fruntaș, ca și ministrul care săvârșește lucrările cele mai de seamă în resortul său.

Alt conducător al nemților dobrogeni, în particular al celor din Atmagea este *colonelul cavalier von Malinowsky* din Tulcea.

Acesta a fost mai întâiu instructor în armata turcească din Asia mică și Rumelia, pe urmă comisarul Porții otomane în comisiunea europeană a Dunărei. Purta fes, ca toți demnitarii turci, dar avea deosebit interes pentru Nemții săi din această provincie, pe cari îi reprezenta și apăra înaintea autorităților turcești și prusiene.

El scrie în 1857 Societății Gustav Adolf relativ la situația precară în care se afla atunci școala din Acpunar și Atmagea, unde se predă mai mult numai celitul, dar nu și scrisul. Învățătorul din Atmagea, un țăran mai idealist decât ceilalți, primia anual câte două măsuri de bucate și câte trei piastri de fiecare copil de gospodar. Dela 40 gospodari avea cam 1000 piastri. Mult timp a funcționat ca învățător un anume August Kant. (Vezi Pfarrerbericht vom 18. Juni 1871.)

În 1873 are comuna Atmagea mai întâiu un învățător pregătit în Germania, de fel din Rappenhause in Horn bei Hamburg.

Pastor luteran are comuna din Maiu 1849. Întâiu, el a venit din colonia basarabeană Rohrbach, dar, după trei ani, supărând pe caimacamul din Babadag, el a fost nevoit să plece. Atunci Malinowsky scrie la 8 Septembrie 1857 societății Gustav Adolf să trimită acestei colonii părăsite și pe pragul de a se însălbateci un duhovnic. În această scrisoare e vorba de 50 familii și 8 locuitori cu 250 suflete. Se mai notează apoi că în împrejurime se mai găsesc familii evanghelice la Ciucurova 6, la Măcin 4 și că la Ismail încă s'a fondat de curând o comunitate evanghelică. În August 1858 veni pastorul Kühn din Berlin.

Acum trebuia autorizare pentru construirea unei biserici. La 9 August 1860, ambasadorul prusiac dela Constantinopol *von der Goltz* anunță că s'a iscălit fermanul sultanului de autorizare. (Vezi acest ferman în facsimil și traducere germană în „Bilder aus der Dobrudscha“, Constanța 1918, p. 152.)

Conform fermanului, biserica avea să fie de 24 coți de

lungă, de 15 lată și de 8 înaltă. Contractul încheiat cu zidarul Garlotta Dominico la 28 Maiu 1861 prevede ca încă în vară aceluias an biserica să fie pusă sub acoperiș. La cheltuelile de construcție au contribuit și coloniile-mame din Basarabia. Astfel Beresina a dat 25 ruble și 20 copeici.

După asemenea creațiuni și jertfe ai cugeta că acești coloniști să fie mai strâns legați de colonie. Dar nu.

După războiul crimeic începe acțiunea de colonizare a Turciei. În Dobrogea vin Tatauri din Crimeia și Cerchezi, poporul cel mai temut de creștini. Guvernul român chiamă pe coloniștii germani în Moldova, în satele părăsite de Bulgari. Ei pleacă aproape toți, fiindcă nu mai puteau trăi din cauza Cerchezilor. În Atmagea abia au mai rămas 3—4 familii.

Cerchezii au fost aduși de Turci în număr de 20.000. Poporul nomad, el nu avea locuințe stabile. La 10 Km. spre Sud-Est dela Atmagea, se fondează colonia *Slave-Cercheză*. Coloniile Atmagea și Ciucurova erau foarte adeseori atacate de Cerchezi.

Reclamațiile împotriva lor erau infructuoase. În 1871 și 1872 guvernatorul din Tulcea a instituit, ce e drept, o judecătorie de cazari în Babadag. (Vezi Bericht des Pfarrers Hochmeister vom 29. VII. 1872), dar fără nici un rezultat.

Cerchezii socotiau jaful și răpirea lucruri firești. Ei spun neau că așa e și în natură. Albinele sunt lăsate să muncască un timp, până când umplu stupii, apoi li se ia mierea și ceara. Așa fac și ei cu vecinii lor, cari au rolul albinelor, din a căror muncă ei au să trăiască. Și, precum scrie pastorul Hochmeister, ei în adevăr procedau așa, răpind dela popoarele vecine: haine, rufărie, cojoace, ghetе, hamuri, securi și fel de fel unelte casnice și agricole.

Văzând Cerchezii că Nemții își fac biserica în Atmagea, i-au forțat să transporte tot materialul de construcție, adunat gata, în Slave-Cercheză, pentruca să-și construiască ei cu acest material o glanie turcească. Atunci eram în pragul războiului independentei, când patimele populare clocotiau mai înviersunat decât oricând. Din 6 August 1877 a rămas o lungă consemnare de zece coale mari în folio despre lucrurile răpite de Cerchezi din cele 70 de case nemțești ale coloniei în zilele de 1 Maiu, apoi de 8, 10, 12, 15, 16 și 23 Iunie 1877. În aceste zile ei au răpit 297 cai (dela un gospodar 10—14 cai!) apoi cără, arme, unelte de lucru, vase de apă și de bucătărie, făină, cereale, bani ș. a. De asemenea și haine pentru femei și copii. Un călător german spune despre ei că sunt hoți și tâlhari cari nu lasă în urmă decât pietrele de moară și fierul fierbinte. (Vezi W. Brenneke, Die Länder an der unteren Donau und Konstantinopel. Reiseerinnerungen aus dem Herbst 1868. Hannover 1870). Valoarea obiectelor răpite se urca la 242.431 piastri. Nu e mirare

deci, dacă după asemenea întâmplări, în raportul parohial din 1872 cetim că dorul de pribegie a cuprins din nou pe coloniști. Unii voiau să se ducă în America, alții pe ostrovul dintre brațul Chilia și Sulina, în credința că acolo vor fi mai siguri.

— În timpul războiului independenței ei au avut mult de îndurat. În desperarea lor, coloniștii germani au încercat să intervină direct la Regele Carol I. Au ales și o delegație care avea să prezinte Regelui un memoriu cu doleanțele lor.

Din nenorocire, însă, delegația n'a găsit pe Rege acasă. Mai târziu s'a făcut o intervenție la ambasada germană. Fără rezultat și aceasta.

Dacă autoritățile germane au fost cam ingrate cu coloniștii lor din Dobrogea, aceștia, în schimb, s'au dovedit Nemții cei mai înfocați în anumite împrejurări critice.

Între actele descoperite de *Paul Traeger* la biserica din Atmagea se găsește și o scrisoare de mulțumire a prințului moștenitor al Germaniei, Friedrich Wilhelm, datată din cartierul general Versailles, 20 Noembrie 1870 pentru darul de 25 napoleondori, trimiși de acești răslețiți fii ai Germaniei, pentru ajutorarea fraților lor. În registrele primăriei din Iunie 1879 se mai găsește urma darurilor strânse de comuna Atmagea pentru nunta de aur a împăratului Wilhelm, celebrată în acelaș an.

Comuna a rămas curat nemțească până în zilele noastre. În ea nu erau la 1918 decât doi țigani, servitori comunali, și un rus, însurat cu o nemțoaică și trecut la luteranism și el.

Satul e pitoresc și interesant. El face impresia unei vechi așezări din Germania însăși. Aici lipsește regularitatea meșteșugită a celorlalte comune de coloniști. Casele sunt acoperite cu stuf. Pe vârful acoperișului caselor, unde alți creștini pun crucea, ei așează două capete de cal cioplite din lemn, după obiceiul din Mecklenburg și Pomerania. În mijlocul satului e biserica cu acoperiș de lemn și turn în patru colțuri. Scara largă înaintea intrării principale. Vechea biblie, aflătoare pe altarul acestei biserici, are o dedicație a teologului Ernst Hengstenberg, dedicată în Dumineca „Exaudi” 1858. În timpul războiului mondial, comuna n'a suferit aproape nimica. Rușii au furat învelitoarea altarului și 5 sfeșnice cu lumânări, iar Românii au internat câțiva bărbați mai suspecti.

Lângă biserică e casa parohială, primăria și școala cea veche. A fost și o cârciumă, deschisă de un evreu, care, însă, a fost nevoit să plece de aici, fiindcă locuitorii nu sunt băutori, și cu atât mai puțin bețivi.

Coloniștii aceștia sunt un neam de oameni foarte sănătoși. Într-o listă a locuitorilor, găsită la primărie, la rubrica „Defecte corporale”, din 338 persoane numai 15 au fost găsite cu asemenea

defecte ca : bătrâni cari aud greu, unii presbiopi, alții miopi etc. În deosebi tineretul e foarte sănătos. De scarlatină până în 1916 nu s'a știut în partea locului. Altitudinea geografică a localității încă își va fi având însemnătatea sa, în această privință, dar nu e mai puțin adevărat că toți coloniștii cunosc și practică regulile igienice.

Costumul fetelor e: cârpă neagră în cap, bluză deschisă și rochie vânătă. Flăcăii poartă : cămașă cusută pestriț, haină neagră, descheiată, pantaloni negri, strimți, cisme mari și grele, iar în cap căciuli mari, rusești. Ei cântă și cântece de lume (Schelmenlieder) și sunt constituiți în societate corală.

Infloritoarea stare materială a acestor coloniști se vede dintr'o consemnare făcută la 25 și 26 Iulie 1878 din ordinul autorității rusești dela Babadag. În această listă sunt 63 proprietari. Numărul ogoarelor, de mărime diferită, variază între 2 și 48 de fiecare gospodăru. Un colonist, în medie generală, are 200 dulim-i. Numai 8 inși au mai puțin de 100 dulim-i. $\frac{4}{5}$ din acest teren e pământ arabil. Caracteristic și vrednic de reținut e faptul că cei mai mulți proprietari n'au „tapy“, adică titlu de proprietate în regulă. Locurile de curte și casă au câte 2—4 $\frac{1}{2}$ dulim-i. (Un dulim sau dōnūm e un pătrat cu lungime de 40 pik, — iar un pic este 0,68 m.)

Struguri nu cultivau atunci decât doi țărani. Viticultura s'a introdus mai târziu. Și aici viile au avut mult să sufere din cauza filoxerei.

În Atmagea se cultivă mai ales grâu, păpușoiu, orz și ovăs. Vite încă avem în mare număr.

Înainte de războiul mondial condițiile de trai erau foarte lesnicioase. Reținem, ca o curiozitate a timpului, câteva date : 2 Kg. pâine costau 50 bani ; 10 ouă 20 bani, 1 Kg. carnea cea mai bună 70 bani ; 1 găină grasă 80 bani ; 1 porumb gras 20 bani ; 1 găscă 1,60—2 lei ; 1 rață 1,20 lei ; 1 oaie 20 lei ; 1 porc gras 50—80 lei ; 1 vacă 100—120 lei.

Numărul deceselor e abia 6—8 pe an. Al nașterilor e cu mult mai mare. Căsătoriile se încheie, de obicei, între localnici. Rar își aduce vre un bărbat nevastă din Ciucurova sau și mai rar din Cataloi sau Cogealac. Cele 35—40 familii de emigranți s'au sporit, până în 1857, la 58 familii. În 1863 și 1868 găsim 45 familii. În 1872 sunt 48 familii evangelice și 11 bapiste. În 1877 sunt 70 ; în 1879 sunt 74 fam. cu 351 suflete. În 1887 sunt 382 suflete. Dela 1892 cifra e staționară : 389. În 1917 erau 73 familii, aproape exact ca în 1879, cu 451 suflete.

Cele mai interesante colonii sunt, incontestabil, cele mai vechi : Malcoci și Atmagea. De aceea am stăruit mai mult asupra

lor. Cele mai noi, prezentând, în parte, aceleași aspecte, vor fi trecute mai sumar în revistă.

La izbucnirea războiului crimeic, coloniștii germani din Sudul Rusiei au fost cuprinși de mare neliniște, temându-se să nu fie duși în războiu, împotriva asigurărilor făcute cu ocazia colonizării lor. Aceasta se vede lămurit din cele comunicate de coloniștii pribegi lui Wilhelm Hamm. Unii au plecat atunci din Basarabia în Dobrogea, alții invers. După războiu, și guvernul turcesc a dat voie coloniștilor germani să se așeze în Dobrogea.

Din timpul acestor rătăcirii continue de coloniști germani, astăzi mai sunt două sate ocupate de ei: Cataloi și Ciucurova.

Cataloi e situat 12 km. spre Nord de Babadag, pe șoseaua Constanța—Tulcea. În vara 1857 s'au așezat aici 7—8 familii germane, între care Thomas Lutz, apoi Seybold și Nitschke. Germanii au găsit, la colonizarea lor, Români și Tătari. Ei formară colonie aparte, pe care procesul verbal al comunității evanghelice din Tulcea dela 13 Septembre 1857 o menționează întâia dată. În Iunie 1858, când a vizitat-o Wilhelm Hamm, colonia avea 40 de familii.

În această colonie s'au așezat și câteva familii de francezi, cu care, însă, nemții trăiau în vrăjmășie.

Bordeele lor, la început, nu erau cu nimic mai bune decât ale Românilor. Întrebându-i călătorul german Hamm cum o duc, ei răspund că bine, dar toți plângeau după Rusia ca după un paradis pierdut. Și atunci, ca și acum, ei cultivă: porumb, cartofi, orz și secară; aveau pășune bună, cai și vite foarte buni. Totuș impresia generală ce i-a lăsat lui Hamm a fost de apăsare și de tâmpenie (Dumpf, stumpf und verkommen).

Cu ocazia inundației Dunărei din 1857 mulți coloniști din Satul nemțesc au venit în Cataloi, aducând cu ei inventarul bisericei, clopotul donat de societatea Gustav Adolf, biblia și potirul dela altar. În 1861, însă, cei din Statul nemțesc se înapoiază, lăsând clopotul adus cu ei în seama lui Malinowsky. În acest an sunt menționați 24 gospodari în colonie. O listă a locuitorilor acestei comune ne dovedește că ea devenise centru de atracție nu numai pentru coloniștii din Basarabia, ci și pentru cei din Baia (Moldova), Hârșova, Dechelia, Silistra, Măcin și Satul nemțesc.

În această comună nu s'a găsit un conducător de talia lui Adam Kühn. Pribegirile continue i-au însălbăticit. Pastorul lor afirmă că s'au întâmplat „lucruri dobitocești” (viehische Dinge). În 1865 toți se fac bapțiști, cari aici au sediul principal. „Clopotul migrător” a fost dus în Ciucurova. Statistica comunei din 1892 arată 86 evanghelici, 200 bapțiști și 60 fără confesiune religioasă, adică nebotezați.

În 1867 au mai venit 7—8 familii din Galiția. Prin 1880 au venit mai multe familii din Wolhinia, dar tot atunci încep să emigreze în America. În 1918 erau 67 familii cu 336 suflete în 50 case, dintre care 37 sunt baptiste. Afară de acestea, și pe timpul ocupațiunei germane mai erau în sat 40 familii românești, 35 bulgărești și 85 italienești, colonizate aici odată cu cele venite din Volhinia.

Toate aceste neamuri trăesc deosebit unele de altele. Numai câțiva români au pătruns în cartierul german. Deși sunt înstăriți și gospodarii aceștia, totuș comuna nu prezintă ordinea și curățenia din Atmagea sau Malcoci.

Cam jumătate din populația germană n'are pământ. Ea se ocupă cu creșterea vitelor (porci, găște, găini), pe care le vând cu prețuri bune la Tulcea, unde e târg de două ori pe săptămână. Un Neamț are aici și moară cu motor.

Ciucurova e în valea Slava, la 7 Km. spre Sud-Est de Atmagea. Aici erau Ruși, apoi Turci și Lazi din seminția Caucazului. Acești Lazi erau un popor aspru, de care se temeau Nemții. În 1860 se mai găseau și Tatauri. Primii coloniști germani sosesc în 1857. Până la sfârșitul acestui an, conform raportului lui Malinowsky, se așezară șase familii, iar în anul următor 24 familii din Satul nemțesc, refugiate aici din cauza inundației Dunărei. Unii au venit din Basarabia odată cu Adam Kühn. Toți, sau aproape toți sunt originari din provinciile germanice de Nord (Plattdeutsche).

Pământul ce li s'a dat a fost pădure. Și acum mai sunt păduri în împrejurimi. Ei au fost nevoiți să se ocupe de lemnărit și cărbunărit. La 29 Decembrie 1858 au adresat o plângere consulului prusiac Blücher: 1) că toate vitele le-au murit și 2) că pământ pentru agricultură nu au de loc; puținul teren arabil îl au Rușii.

Afară de colonelul Malinowsky și consulul Blücher coloniștii germani mai aveau un protector în președintele comisiunii dunărene din Galați, *Omer Pașa*, om cu educație nemțească dela Viena, care spunea că loc mai bun ca Ciucurova nu gălesc.

Sânguința și stăruința germană, în cele din urmă, a biruit. În toamna 1862 comuna a fost înconjurată de un incendiu în pădure. A fost dezastruoasă și vecinătatea Cerchezilor. Invățător a fost întâiu un helvețian. În locul modestei case de rugăciuni de lemn, s'a clădit în 1893 o biserică masivă, în care s'a așezat „clopotul migrător” din Satul nemțesc. Interiorul acestei biserici a fost ruinat întâiu de ruși, pe urmă de turci.

Până în 1864 au fost 35 familii cu 146 suflete. O listă din Decembrie 1872 arată 46 familii evanghelice cu 234 suflete și 3 familii baptiste. În 1892 erau 107 baptiști pe lângă 241 evange-

lici. În 1918 erau 76 familii cu 401 suflete. — Afară de Nemți, la această din urmă dată, se mai găseau: 55 familii rusești, 16 tătărești, 5 bulgărești, 4 românești și 1 evreiască.

Dintre nemți cam a treia parte au, afară de loc de casă, și 1—1½ ha. pământ. Unii din aceștia închiriază pământ dela Stat. A doua treime au între 7 și 10 ha., iar a treia câte 25 ha. — Pământul e de calitate mijlocie. Se cultivă grâu, orz, ovăs, cartofi. Viticultura a regresat. Se cultivă cânepa, fiindcă aici se țese mult. Țin și multe vite, mai ales oi. De când s'a interzis pășunatul vitelor în pădure, numărul lor a scăzut simțitor. Totuș sunt numeroși proprietari, cari posedă 80—200 oi. În unele curți sunt peste 300 găini. Cei mai mulți pot să trăiască convenabil și fără pământ. Pe strada germană se găsesc pomi și case frumoase, aliniate, una lângă alta, în număr de 80.

Cu Cataloi și Ciucurova se încheie seria dintâia a coloniilor germane, fondate în perioada de migrațiune ce a precedat războiul crimeic.

A doua perioadă a migrațiunilor germane în Dobrogea 1873—1883.

Anul 1871 aduce o schimbare însemnată în viața coloniștilor germani din Rusia. Comitetul pentru îngrijirea coloniilor din guberniile Cherson, Ecaterinoslav, Tauria și Basarabia, înființat în 1818, e desființat printr'un ucaz, care trece toate aceste colonii, de aici înainte, sub ascultarea autorităților rusești. Și în privința școlară și bisericească aveau să atârne coloniștii germani de autoritățile imperiului rus.

În 1873 s'au recrutat cei dintâi soldați ruși și din rândurile coloniștilor. Aceasta mai cu seamă a determinat pe mulți să ia din nou lumea în cap. Întrebând pe mulți despre cauza plecării lor din Rusia, primești răspunsul: „Altfel aș fi devenit soldat“.

Unii din acești emigranți au venit direct în Dobrogea; alții, mai numeroși, au trecut întâiu prin Moldova și Muntenia. Despre aceștia din urmă nu se știu multe lucruri. Unii s'au așezat pe moșia unui mare proprietar lângă Buzău, botezând colonia Neu-Plotzk, spre deosebire de Plotzk-ul din părțile Ackermanului de unde se trăgeau ei. Aici au stat până prin 1880. Paul Traeger a găsit coloniști în Dobrogea desprinși dintr'o ceată ce plecase în 1874 spre Palestina, la Roma, unde însă n'au putut trăi din cauza căldurilor excesive și, astfel, au fost nevoiți să se întoarcă înapoi.

În 29 Iulie 1872, autoritățile turcești dau voie Nemților pribegi să se așeze în Dobrogea și, în vara anului următor, vin, în adevăr, o sumă de coloniști.

Coloniile germane mai vechi am văzut, că s'au așezat toate în Nordul Dobrogei. Cele din a doua perioadă se așează în centrul și în Sudul provinciei, în regiunea, altfel fertilă și binecuvântată, a stepelor, unde, la început, n'aveau să plătiască decât o zeciuială din recolta lor și altceva nimica.

Din această perioadă sunt următoarele colonii:

Cogealac-ul, situat cam la jumătate distanța Babadag—Constanța, 3 Km. spre Vest de șoseaua națională. E una din cele mai frumoase colonii germane din Dobrogea. În 1873 sau poate în anul următor au venit aici cele dintâi 15 familii care mai înainte fuseseră în Cataloi. Înainte de aceea ei staționară în coloniile basarabene: Mannsburg, Kulm, Katzbach, Perezina și Alte Elf. După primele 15 familii au venit altele, mai multe, din gubernia Cherson. Câțiva ani mai târziu, noua colonie avea 486 suflete.

În ce privește origina lor din Germania, ei erau foarte amestecați. Majoritatea erau Șvabi. Erau însă și din Polonia, Prusia și Meklenburg, ca și părinții lor din colonia-mamă Berezina.

Astăzi Cogealacul contează drept sat șvăbesc.

Aici se vede bine acțiunea de unificare a elementelor etnice eterogene. Copiii Germanilor de Nord numiți „Cașubi“ (die Kaschubenkinder) învață repede graiul șvăbesc. Familii șvabe sunt: Burgemeister, Hauser, Rauser, Straub, Stehr, Fix, Käfer, Stach, Hoffmann, Rommisg, Sülzle, Heim ș. a.

Războiul ruso-turc din 1877/8 a adus coloniei multă spaimă și mizerie. Noroc că, după războiu, guvernul român a acordat scutire de orice impozite și dări timp de trei ani. Oricine putea să cultive pământ cât de mult, fără ca să plătiască vre o arendă sau dare. După trecerea celor trei ani, însă, firește că a trebuit să se încaseze toate impozitele fără nici o deosebire. Nici nu se putea altfel. Când a vizitat Bernhard Schwarz acești țărani, în primăvara anului 1886, i-a găsit foarte desnădăjduiți. Dar fără cuvânt. Guvernul român a fost foarte generos cu ei. Aici și era pământ destul. Acest guvern a recunoscut toate titlurile de proprietate turcești. Fiind pământ mult, aici s'au dat 10 ha. de om, nu de familie ca în Atmagea. Nimeni, însă, nu putea să aibă mai mult de 50 ha. Din cele 10 ha. 8 erau ogor și 2 pășune. Fiecare mai primia apoi și loc de casă: la început 4000 m², pe urmă numai 2000 m². Cele 10 ha. se numesc și „pământ de suflet“ (Seelenland) și multă vreme nu s'a plătit decât o chirie de 48 lei și 75 bani pentru acest pământ.

Cine emigra sau nu plătia impozitele timp de trei ani, perdeă pământul. Așa au intrat în stăpânirea statului peste 1000 ha., pe care, în cele din urmă, s'au colonizat veterani din

răsboiul neatârării. Cei născuți după 1886 nu mai obțineau pământ. Totuș se putea cumpăra destul de ieftin. Condițiile de proprietate sunt mai avantajoase în Cogealac decât în alte colonii. Unii țărani au chiar 100 ha. și numărul celor fără de pământ e disparent. Erau și vii, dar filoxera le-a stricat.

Cogealacul trece drept cea mai bogată colonie nemțească din Dobrogea. El are gară, poștă, telegraf și telefon. Piața cea mare, unde se adună la târg, în fiecare Marți, comunele din apropiere, cu primăria și judecătoria, îi dau un aspect de orașel. E frumoasă strada Toxof, plantată pe de margini cu arbori frumoși. În mijlocul pieței strălucește biserica albă în bătaia soarelui, contrastând puternic cu verdeța în care sunt îmbrăcate celelalte curți și case jur împrejur. Ea a fost construită în 1908 după un plan făcut în Germania.

Și bapțiștii au o casă de rugăciune. Școala germană, înainte de clădirea celei românești, se ținea în localul primăriei și tot aici s'a ținut și în timpul ocupației germane din urmă (1917--1918.) Un învățător neamț, fiu al acestei comune, avea sub conducerea sa 190 copii. Și înainte de războiu aici se predau zilnic trei ore de nemțește. Era și o bibliotecă satească cu peste 200 de volume.

La 31 Maiu, în fiecare an, coloniștii de aici, au ca și cei din Tariverde, sărbătoare pentru ploaie.

În timpul ocupațiunii germane din urmă au emigrat 40 de familii, unele în Germania, cele mai multe, însă, în America. Între emigranți erau numeroși tineri cari fugiau de armata română.

În 1918 erau: 173 familii germane cu 938 suflete, 70 familii românești, 8 turcești și 3 bulgărești.

Tariverde, așezat la 2½ Km. spre Est de Cogealac, lângă șoseaua principală, are acelaș trecut, ca și acesta. Mai întâiu constatăm aceeaș nesiguranță în ce privește data fundării (1873 sau 1874), din cauza lipsei de documente scrise. Cea mai veche matriculă bisericească e din 7 Ianuarie 1879. Tradiția orală spune că aici au venit 44 familii din Basarabia și anume: din Klöstitz, Kulm, Leipzig, Neu-Arcis, Beresina, Tarutino, Borodino, — cei mai mulți originari din Württemberg.

Și aici prevalează elementul șvăbesc cu toate infiltrațiile eterogene. Șvabi sunt: Nagel, Ritter, Stach, Heim, Speitel, Albrecht, Pfeifer, Meyer, Ehret, Baumstark. Din Germania de Nord sunt: Adam, Kant, Fischer, Arndt, Hinz, Kraus, Martin, Fechner, Büttner, Krüger ș. a. Aici sunt și emigranți noi.

Improprietărirea s'a făcut ca și în Cogealac. Cine a venit mai târziu și n'a mai obținut pământ, a început să emigreze spre Canada, Dakota sau chiar Argentina. De altfel coloniștii se simțiau

bine aici, fiindcă erau stăpâni. Primarul era Neamț și toți erau respectați. Curțile, casele și întreaga lor gospodărie vorbește în modul cel mai convingător despre înfloritoarea lor bunăstare materială.

Biserica nemțească de aici, o simplă casă țărănească, alături de care se află clopotnița, e pe jumătate acoperită de verdeața pomilor. E vorba să se construiască o biserică nouă. În scopul sporirii fondurilor de construcție, fiecare țăran cultivă 1 ha. mai mult, din venitul căruia se strâng aceste fonduri încă din 1910. (Vezi: Bericht des Lehrers Fischer im Jahrbuch des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien, Bukarest 1911, pag. 171.)

Un Armean a deschis aici un han. Comuna l-a închis pentru a preveni pericolul alcoolismului.

În marginea de West a comunei curge un pârâu, a cărui apă nu seacă nici vara. Sunt și două mori cu motor.

Învățământul românesc a devenit obligatoriu din 1890. Până în 1902 instrucția se făcea jumătate nemțește, jumătate românește; de atunci încoace, însă, s'a redus cea nemțească la două ore pe zi. Școala a fost construită de comună, Guvernul a făgăduit 4000 lei, dar nu i-a dat. În 1917, școala, cercetată de 160 elevi, era pur germană. Un bătrân învățător de aici scria în anuarul societății culturale germane din București: „Germania rămâne Germania, dar noi, Nemții din străinătate, aici sau aiurea, trebuie să cugetăm și să acționăm nemțește, cu tot devotamentul nostru fidel către țara în care trăim acum“. Acest învățător a fost decorat în 1909 cu ordinul casei Hohenzollern.

În 1918, Tariverde avea 122 case nemțești cu 133 familii și 761 suflete.

Înainte Crăciunului nemțesc 1873 au sosit primii coloniști nemți în **Facria**, situată la 12 km spre Nord dela gara Mircea Vodă. Ei veniau din colonia basarabeană Paris, fondată în 1816 de Nemți din Polonia și Prusia. Ei au stat câtva timp în Cataloi apoi în Neu-Plotzki lângă Buzău. Și aici prevalează Șvabii, deși numeric ei sunt abia jumătate din populație. Această populație s'a sporit și prin refugiații nemți și ruși (în total 22) ai flotei rusești Potemkin. Aceștia ancorând la Constanța, s'au așezat în coloniile nemțești din Dobrogea. Aici s'au așezat trei nemți și un rus, care, însurându-se cu o nemțoaică, a luat numele ei.

Comuna a avut multe de îndurat în războiul ruso-turc 1877/8, când Rușii au trecut Dunărea pe la Hârsova sub conducerea generalului Zimmermann. În timpul acestui războiu mulți coloniști de aici s'au refugiat la Cogealac și n'au revenit acasă decât în 1884.

Facria e comună înfloritoare. Ea e situată la marginea

înălțimei ce închide la Nord regiunea mocirlelor Carasu. În 1918 erau 67 familii germane cu 330 suflete; 25 de familii au emigrat în Canada. Spre șoseaua principală se găsesc 60 de curți mari, frumoase, cu case spoite alb sau vânat și împodobite la creasta acoperișului cu două capete de cal frumos cioplite.

Deși în total nu posedă pământ decât 28 familii, totuș coloniștii trăiesc aici destul de bine. Toți au curți și case mari și se ocupă cu lăptăria. Produsele lor sunt mult căutate în orașele Megidia și Cernavoda. În fiecare casă se aude uruitul unei mașini, de bătutul și închegatul laptelui.

În anii dinaintea războiului mondial comuna avea învățător german, care predă limba germană în ora dintăiu de învățământ dimineța și în aceeași oră și după amiază. Acest războiu a pricinuit mari pagube comunei: o parte din bărbați au fost internați. Vitele și partea cea mai însemnată a avutului, jefuite de Turci și de Bulgari. N'a fost cruțată nici casa de rugăciune a acestor săteni. Orga, adusă de departe din Germania, a fost tăiată cu toporul și arsă. Sfeșnicele și crucifixele prețioase, ascunse în pământ, au fost descoperite și răpite.

De dată mai recentă, dar foarte importantă este colonia germană **Caramurat**. Ea se află pe un șes întins, la 8 km. spre West de lacul Tașaul, la 18 km. dela gara Megidia și 25 km. din Constanța.

La început a fost un sat tătăresc cu 300 familii. Coloniștii germani au venit din Crasna Basarăbiei. După războiul din 1877/8 au plecat foarte mulți Tătari din localitate, rămânând abia 70 de familii tătărești. Mulți coloniști nemți au venit și din Caraibil.

Guvernul român a fost foarte generos la împărțirea pământului în 1883—1884. Cine închiria loturi mai mari de 10 ha. plătia anual 5 lei de 1 ha. Pentru loturi mici de 10 ha. timp de 30 de ani ei plăteau 30 de lei. Cine nu plătia darea timp de 3 ani își perdea pământul. Locul de curte și de casă era la început de 4000 m $\square$, mai apoi de 2000 m $\square$. Fiind atâta teren, aici veniau neîncetat tot alți și alți coloniști din Basarabia. Cei sosiți după 1884 n'au mai obținut pământ. Cine n'a cumpărat, a putut să ia în arendă pământ suficient în condițiile cele mai avantajoase.

Starea materială a coloniștilor e foarte înfloritoare. Ei cultivă: grâu, păpușoiu, ovăs și orz. Pe imașul comunei pasc peste 600 de vaci și încă și mai mulți cai.

Este și o bancă țărănească în localitate. Asemenea și o fabrică de cărămizi, care având mașini bune aduse din Germania, confecționează: cărămizi și pietre de zidit, țigle, olane, jghiaburi, tăvălugi sau pietre de trierat și chiar pietre funerare.

În Caramurat au venit coloniști germani nu numai din Crasna, ci și din gubernia Cherson. Unele nume de familie de aici se

găsesc și în Malcoci și sunt de origine sud-germanică: din Alsacia, Baden sau Rheinpfalz. Sunt însă și mulți Poloni. Așa e Christian Fenrich, a cărui bunică a fost Poloneză. Bunicii familiei Müller încă vorbeau polonește. Nume ca: Politschki, Ruscheinski, Bogoslawski, Wisosinski, Ploski, Rolowski arată obârșia lor curat polonă. Limba polonă n'a dispărut cu totul nici astăzi.

Caramuratul e, poate, cea mai frumoasă colonie dobrogeană. Tabloul ce ni se înfățișează aici într-o Duminică de primăvară frumoasă e de un farmec neuitat. O stradă, largă de 25 de m., dreaptă și întinsă ca masa, curățită de ori-ce murdărie și buruiiană, strălucește de curățenie. Ziduri înalte de 1½ m., spoite alb, închid curțile dinspre stradă și formează două linii lungi, luminoase, deasupra cărora își pleacă crengile salcâmii înverziți. Porți cu arcuri de dimensiuni monumentale și lungi șiruri de mărețe colonade conduc în interiorul caselor și gospodăriilor acestor țărani fruntași. Casele luminoase și strălucitoare de curățenie au frontul spre stradă roșu, vântat sau violet și geamurile verzi sau albastre. Acoperișul caselor încă e din olane de diferite culori. În curte au și bucătărie de vară, apoi magazine și beciuri (pivnițe). Dintre ramurile pomilor fructiferi răsar coliviile porumbarelor. Trainice și bine întreținute sunt și grajdurile și toate celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine, curățenie și culori încântătoare. Fiind așa de bine înstărită, nu e mirare că această comună e mai înaintată decât altele din Dobrogea și în privința culturală.

În 1885 a colonizat guvernul român între Caramuratul tătareșc și cel nemțesc și Români din Transilvania (Mocani). Cine vine dela Constanța la Caramurat, traversează așezările celor trei neamuri care, în multe privințe, reprezintă trei lumi deosebite.

În partea tătărească șoseaua e ca în stepă. Nici un pom, nici o îngrăditură nu arată marginile unei curți de cealaltă. În dreapta și în stânga șoselei, risipite neregulat, se văd bordeie sărăcicioase cu pereți de lut și acoperiș de stuh. Totul pare ruină, sterp și sec, fără verdeață și fără viață. Înaintea bordeelor, pe rogojini sau pe pajiștea uscată, șed turcește femei și copii.

După aceea tabloul se schimbă. Case respectabile se aliniază strâns lângă șosea, cu cerdace, pridvoare și prispe, îngrijite frumos numai la față, dosul și unele părți din lăuntru rămânând mai puțin îngrijite. La mijloc o clădire modernă: banca românească și o biserică pompoasă, cum obișnuiesc Românii să zidiască și în cătunele cele mai mici. Înaintea caselor, după bunul obicei românesc, se găsesc grădinițele de flori sau livezile de pomi fructiferi. E însă și multă murdărie și bălării urâte.

Dintr'odată strada se lărgeste și e ireproșabil îngrijită. Suntem în Caramuratul nemțesc. Ori unde te uiți vezi așezări

omenești trainice de gospodari vrednici, cari știu ce e ordinea și curățenia. În partea germană a localității, paralel cu șoseaua principală, mai sunt de o parte și de alta câte trei străzi paralele. În partea de Nord, evlavioșii țărani de aici au ridicat o cruce pe care Mântuitorul răstignit e făcut din metal argintat. Monumentul a îndurat câteva brutale lovituri de sabie în ultimul războiu; încolo n'a avut nimic de suferit.

Între toate coloniile germane, Caramuratul are cea mai frumoasă biserică, construită în 1897/8, în locul unei modeste case de rugăciune, înființată ceva mai înainte, la 1881. Pe lângă piatra și zilele de lucru gratuite, acordate de comunitatea catolică, s'au cheltuit în acest scop 85.000 lei. E o clădire monumentală din piatră galbenă, din care se desprind liniile luminoase ale muchilor și arcurilor dela ferestre. Interiorul bogat împodobit are trei altare cu podoabe prețioase, executate de sculptorul tirolez Ferdinand Stuflesser din St. Ulrich. Lângă biserică e casa parohială și vechea școală germană. Copiii învață românește. Limba germană o predă în două ore pe zi parohul catolic din localitate.

În timpul din urmă unii băieți au făcut studii și la București și astfel au început să se iviască intelectuali și din mijlocul acestor țărani. Un astfel de intelectual ar fi *Emanuel Kreis*, care a făcut studii superioare și în *Șvițera*.

În 1918 comuna avea 155 familii germane cu 867 suflete; 110 familii românești cu 540 suflete și 70 familii tătărăști cu 400 suflete. Vre-o 16 familii germane au emigrat parte la *Dacota*, parte în *Argentina* (*America de Sud*), anume în colonia *Colonel Suarez*, unde mai sunt și alți *Nemți* din valea *Volgăi*.

Mai săracă e **Colilia**, colonie catolică și ea, situată 28 km. spre Nord de Caramurat. În 1880 au venit mai întâiu aici opt familii germane, dintre care șase din *Mannheim*, gubernia *Cherson* (*Rusia*); alții din *Caraibil* și *Malcoci*. *Tatarii*, refugiați în timpul războiului independenței, n'au mai revenit.

În timpul ocupației germane, la 1917, erau în localitate numai 17 familii românești.

Regiunea e cam deluroasă și stearpă. Un pârâu ce nu seacă nici vara, mâna odată trei mori. În 1917 funcționa numai una. Fiind depărtată de centrele de seamă ale regiunii, locuitorii acestei comune nu-și puteau valorifica produsele așa de bine ca alții. Teren arabil au relativ mult (10—40 ha.) Un țaran are chiar 129 ha. Și de aici, însă, au plecat 15 familii în *Argentina*. Curțile și casele sunt curate și bine întreținute. Impresia de sărăcie și mizerie ți-o lasă mai curând așezările românești decât cele nemțești. (Vezi și *Raymund Netzhammer*, aus *Rumänien*. 2. Auflage. Einsiedeln o. d. pag. 380.)

În răboiul din urmă comuna a avut mult să sufere, nu dela armata română, ci dela aliații Germanilor (Turci și Bulgari) cari au devastat și siluit.

În 1881 au venit câteva familii evangelice din Atmagea și Ciucurova în comuna **Anadolchioi**, situată 2 km. spre Nord de Constanța, care, precum arată și numele ei, este o așezare mai veche de locuitori din Anatolia. Coloniștii germani de atunci erau nepoții și nepoatele lui Adam Kühn, despre care am vorbit mai înainte. Populația e destul de amestecată din punct de vedere etnic.

Elementul german e represintat prin 33 familii cu 134 suflete. Din **Anadolchioi** unii au reemigrat în țara de obârșie : Germania. Mulți au plecat însă la America.

În toamna 1887 au plecat de aici 14 familii la Brussa în Asia mică, de unde, după trei ani, cu amare decepții au revenit.

În 1883 evangelicii din **Anadolchioi** și cei din **Constanța** au format o singură comunitate religioasă. În Constanța erau numeroși meseriași, ingineri, funcționari de cale ferată și un capelmaistru ; în total vre o 15 familii. Merite deosebite în ce privește organizația comunității evangelice au avut H. W. Pastor, șeful de depou al C. F. R. și Franz Pleuss, directorul hotelului Carol care, de altfel, a fost construit de Englezi.

Serviciul divin evangelic se ținea întâiu în spălătoria acestui hotel. În 1892 se construie actuala biserică evangelică, după planul inginerului din Pomerania Max Wegener. Pe creștinii de altă confesiune îi impresionează ciudat nu atât versurile pline de exaltare ale autorului reformei Martin Luther : „Eine feste Burg ist unser Gott“, gravate pe frontispiciul acestei biserici, cât mai ales faptul că parterul acestei construcții e rezervat locuinței pastorului, iar adevărata biserică e sus la etaj. Noua biserică se inaugurează în 1895, contribuind pentru construcția ei și Regele Carol I precum și Regina Elisabeta.

Școala germană din Constanța datează din 1892. În 1901 s'a făcut o frumoasă donațiune. Sofia E. Luther, văduva marelui fabricant de bere din București, a immortalizat numele familiei dăruind casa ei cea mare din strada Tache Ionescu, cu toate dependențele ei, școlii germane din localitate.

În 1917 erau 260 Nemți în aceste două comune.

După marele războiu, școala germană nu numai că s'a menținut în cadrele și cu caracterul ei vechiu, dar a și evoluat dându-i-se posibilitatea de a înființa și un curs gimnazial de 4 clase.

În 1881 au venit la **Cogealia**, comună situată 15 km spre Nord de Constanța, cei dintâi coloniști germani din gubernia

Cherson. La aceștia s'au atașat și alți coloniști din nordul Dobrogei. În 1918 erau în localitate 60 familii germane cu 306 suflete, pe lângă 30 familii de veterani români și alte 60 familii de tătari. Și aici se poate constata deosebirea între cele trei neamuri conlocuitoare, ca și la Caramurat.

Astăzi, colonia germană cu casele și curțile ei gospodărești curate și bine îngrijite, cu perdele înflorite la ferestre, face o impresie încântătoare. Dar n'a fost totdeauna așa. Când, în toamna 1883, pastorul evanghelic Teutschländer din București i-a cercetat, i-a aflat în cea mai neagră mizerie. Încă nu obținuseră pământul făgăduit. Nici casele celor mai mulți coloniști încă nu erau gata. Unii zăceau și de febră tifoidă. După visita duhovnicească ce a făcut, pastorul Teutschländer a publicat un inimos apel către toată lumea de bine să ajute cu ce poate pe acești nenorociți. Apelul a apărut în „Bukarester Zeitung“ și a fost reprodus imediat și de „Deutsche Kolonialzeitung“ din Frankfurt a. M. I, 2. Apelul și-a atins scopul. Coloniștii au primit ajutoare și din Germania. Prințul de Neuwied a donat 300 mărci.

În anul următor (1884), în sfârșit, li s'a dat pământul făgăduit în loturi mari și mici, pentru care mai târziu li s'au eliberat și cuvenitele titluri de proprietate. De atunci colonia prosperă. Pământul e foarte bun. Fiind aproape de portul Constanța locuitorii își pot bine valorifica toate produsele lor. Între coloniștii germani sunt și astăzi mulți cari au 30—60 ha. Numai 10 familii nu au pământ. Dar și acestea trăesc ușor. Din aproape nici o casă nu lipsește mașina necesară pentru fabricarea produselor laptelui. Biserica e din 1891, dar e renovată și mărită în 1903. Acestei biserici îi donă regina României, Elisabeta, o biblie cu remarcabila dedicație: „Dumnezeu e aproape de mica comunitate“.

A treia perioadă a migrațiunilor. 1890—1891.

La 1890 începe un nou curent de emigrare din coloniile nemțești ale Rusiei meridionale. Statul rusec la 1870 a desființat privilegiile și de atunci a început o politică din ce în ce mai naționalistă. O lege din 1890 interzicea tuturor cetățenilor străini nu numai să cumpere pământ și proprietăți, dar chiar să are și să samene pe pământ rusec. Mai departe erau opriți de a-și construi biserici. În anul următor (1891) limba rusească deveni obligatoare în toate școalele imperiului.

Mii de nemți se îndreptară atunci spre Statele-Unite ale Americii sau spre Canada. Unii au venit și în Dobrogea, încurajați de promisiunile ministrului român *Petre Carp*. Așa se în-

temeiară în 1890 și 1891 opt colonii nouă, a căror istorie e plină de peripeții dureroase.

Condițiile de colonizare acum nu mai erau cele din 1883. Pământ nu mai era. Se împărțise tot. Și de altfel, conform legilor în vigoare, nimeni nu putea obține pământ dacă nu era cetățean român. Cetățenia nu se obținea decât după un traiu de cel puțin zece ani în țară. Până atunci li se făcea altă înlesnire: li se da pământ în arendă.

Ne fiind îndestulător nici acesta, mulți luau în arendă pământ dela proprietari. Aceștia erau de multe ori lacomi și, îndată ce vedeau că coloniștii prosperă, îngreuiau condițiile de arendare, făcându-le traiul imposibil sau silindu-i chiar să ia lumea în cap, ducându-se în altă parte a Dobrogei, în Cadrilater sau departe peste ocean, în America.

Coloniile germane, întemeiate după 1890, sunt aproape toate spre Sud de la linia ferată Cernavoda-Constanța.

Dintre coloniile acestea, cea mai prosperă e **Cobadin-ul**, situat la 20 km. spre Sud de Megidia, lângă linia ferată Megidia-Dobrici. Majoritatea locuitorilor erau Tatarî, când în primăvara anului 1891 s'au așezat aici 16 familii germane din coloniile basarabene: Tarutino și Minciuna. Aceștia s'au așezat întâiu lângă Buzău, unde au stat vreo opt ani. Pe urmă, pribegind din nou prin Rusia, în sfârșit se oploșesc la Cobadin. Și aici, datorită calităților sale organizatoare, a biruit elementul șvăbesc asupra celorlalte elemente din provinciile germane de Nord. În 1918 colonia număra 71 familii germane cu 397 suflete; 120 familii tătărești și 30 familii românești. Deși aici nu s'au făcut împrumietăriri, totuș coloniștii puteau să cumpere pământ eftin dela Tatarii cari plecau înapoi, în stepele Asiei lor de obârșie. Trei Nemți au peste 300 ha, alți trei 100—200 ha; 11 au 30—85; 12 au între 2 1/2—15 ha. Ceilalți pot să ia în arendă. Se cultivă orz și ovăs, apoi grâu și porumb. Sunt și 24 ha. vie. Prosperă și creșterea vitelor. Comuna are armăsari de prăsilă. Sunt și mulți oieri cu 1000—2000 oi. În școala de aici se predă limba germană zilnic în patru ore. Buna stare materială a acestor coloniști a permis să-și trimeată odraslele (8—10 băeți și fete) la învățătură în Weimar sau în alte centre culturale ale Germaniei.

Sarighiol-ul e situat pe o vale îngustă, închisă între dealuri, la 13 km. spre West de Mangalia. Pământul de aici se spune că e cel mai neroditor din întreaga Dobroge. Totuși oamenii vrednici pot trăi destul de bine și aici. În 1894 câtorva coloniști li s'au dat câte 10 ha. În 1904 s'a dat și mai puțin, numai 5 ha. Aici se așezară și coloniști din Caucaz. În vara

1891 erau aici în total 204 locuitori. În 1917 erau 61 familii germane, 30 familii tătărești și 10 românești.

Mai puțini s'au așezat, dispărând aproape cu totul elementul german, în comunele: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacă și Viile noi la Constanța, unde coloniștii nemți s'au așezat devalma cu Românii, nu deosebit ca în alte părți. Aici funcționează o învățătoare cu studii din Germania. E de notat că o parte considerabilă a acestor coloniști aparține sectei religioase a Sabatanilor.

Cu această din urmă colonie se încheie perioada emigrațiilor germane din Rusia, perioadă ce a durat 50 de ani.

Numărul, sporirea, căsătoriile, starea sanitară și reemigrarea Nemților din Dobrogea.

Relativ la Nemții din Dobrogea sunt diferite statistici. Când au venit întâiu acești Nemți, au fost aproximativ 800 familii. Bine înțeles că n'au fost totdeauna atâtea familii, ci numai la 1891, adică după perioada a treia a migrațiunii germane.

Richard Lesser, editorul publicației „*Weltpost*”, Leipzig 1883, No. 11 pag. 188, spune că sunt 600 familii cu 3000 suflete. Ceva mai târziu *A. E. Lux* (*Die Balkanhalbinsel. Physikal. und ethnographische Schilderungen. Freiburg i. Br. 1887, pag. 47*) afirmă că în Dobrogea, în total sunt 3024 Nemți. În sfârșit antropologul elvețian *Eugène Pittard* (*Dans la Dobrodja. Notes de voyage, Genève 1902, pag. 47*), pe baza informațiilor revizorului școlar Ioan Bănescu, socotia numărul Nemților dobrogeni la 8779. — Cam acelaș număr îl arată și statistica făcută de domnul *Paul Traeger* (*Schriften des deutschen Auslands Instituts, Stuttgart. Band 6. Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922, pag. 124*) pe timpul ocupațiunii germane din războiul din urmă, anume: 8534 suflete.

Natalitatea acestei populații e considerabilă. Nu se poate vorbi de familii cu 10—15 copii, cum spun unii călători superficiali. Domnul P. Traeger constată, însă, că între 369 familii abia 15 sunt fără copii, deci abia 4 %, — pe când în Berlin, în medie generală, sunt 27 % familii fără copii. Despre o limitare intenționată a numărului nașterilor ca la Sașii din Ardeal sau la Șvabii din Banat, aici nu poate fi vorba. O cauză a natalității normale a acestei populații poate fi și faptul că aici oamenii se căsătoresc la timp; fetele chiar la 16 ani. Trei sferturi din această populație are cel puțin trei copii, ceea ce e o stare înfloritoare față de a celor mai multe populații europene. (În Franța și în unele părți ale Germaniei e tocmai invers). Adam Kühn a avut 8 copii, 49 nepoți și 250 strănepoți.

Natalitatea e numai un factor, și nu cel mai important al sporirii populației. Mai importantă e mortalitatea. Condițiile igienice ale celor mai multe colonii sunt foarte bune. Apă, hrană, aer, totul colaborează la menținerea unei sănătăți aproape ideale. Aici nu sunt boli ereditare: tuberculosă, boli mintale, nervoase ș. a. În Atmagea, de exemplu, până în 1916, nu se știa de scarlatină. Aici aproape nu e nevoie de doctor. Abia la 4000 oameni dacă e nevoie de unul. Toți mor de bătrânețe. Din datele matriculare bisericești, publicate de „Bukarester Hauskalendar“ în 1911 sunt vrednice de reținut următoarele:

Atmagea :	2043	suflete,	112	botezuri,	33	în	mormântări,	15	căsătorii
Constanța :	1273	„	97	„	16	„	12	„	„
Caramurat :	742	„	44	„	22	„	4	„	„
Colilia :	237	„	10	„	4	„	3	„	„
Malcoci :	710	„	40	„	16	„	6	„	„
Tariverde :	610	„	32	„	2	„	1	„	„
In total	5615	„	335	„	93	„	41	„	„

Contrar unor păreri medicale că familiile consanguine ar fi sterile și nenorocite, ale coloniștilor dobrogeni, deși aproape toate înrudite, sunt sănătoase și fecunde. Cauza înrudirii este numărul redus al familiilor. Numai în patru colonii sunt peste 80 familii. Pretutindeni auzi: „Noi toți suntem veri și verișoare“ sau „tot satul nostru este neam.“ Cu toate acestea bărbații sunt voinici, cu umerii și pieptul lat, cu oase vârtoase, iar femeile bine învălitate, cu bazin larg și fețe ovale (Caramurat). Alții au fața lungărească (Atmagea). Înrudirea acestor coloniști o arată și numele lor de familie. În coloniile evanghelice la 215 familii revin 73 nume; în cele catolice la 344 familii 77 nume. Aceasta probează că dela început a fost un număr redus de familii care, date fiind condițiunile lesnicioase de traiu, a sporit atât de considerabil. Astfel numele Ehret, reprezentat în Malcoci prin 17 familii, se mai află numai încă în 1 colonie. Aici nu poate fi vorba, deci, de o intensă circulație de oameni și de familii. Tot așa numele Ternes îl poartă 14 familii, iar Ruscheinski 13 familii din Caramurat.

Uneori numărul familiilor rămâne staționar. În Atmagea sunt astăzi tot atâtea familii ca și la 1879. Mulți coloniști au plecat în anii 1883 și 1884 din cauza anilor secetoși și a serviciului militar care, în acest din urmă an, devenise obligator pentru întreaga populație dobrogeană.

În general se poate spune că nemții evanghelici emigrau în Dacota, iar cei catolici în Argentina. Când guvernul prusiac a început să colonizeze Prusia de Est, mulți coloniști germani s'au reîntors în patrie.

„Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine'n țara mea,”
spune și un cântec popular german :

„Schön ist es im fremden Lande,
Doch zur Heimat wird es nie.”

**Așezarea satului, casa, curtea, gospodăria, arta casnică,
costumul și administrația comunală.**

Guvernul turcesc n'avea nici un plan în opera sa de colonizare. El chema coloniștii, le arăta locul unde se pot așeza, mai departe, însă, nu-și bătea capul cu ei. Ei puteau să aibă atâta pământ, cât puteau să cultive, potrivit și cu articolul 4 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Din partea acestui guvern, așezările noilor coloniști puteau să fie tot atât de neîngrijite și neregulate ca și cele tătărăști și cele bulgărești.

Mai rațional proceda în opera sa de colonizare guvernul rus. Terenul destinat unei colonii era bine delimitat; asemenea mărimea și întinderea curților, străzilor, și terenurilor libere ș. a. Caracterul acesta al coloniilor rusești ajunge dominant și în Dobrogea. Chiar în comune, unde nemții locuiesc împreună cu alte neamuri, ca în Palazul mare sau în Alacap, cartierul sau strada germană se cunoaște imediat din toate părțile. E tipică strada mare, largă, plantată cu arbori pe de margini, dealungul căreia sunt aliniate curțile și casele toate la fel. Multe colonii au o singură stradă. Astfel sunt : Cogealia, Cobadin, Tariverde. În Malcoci, Sarighiol și Caramurat sunt și străzi paralele cu strada principală. Piață n'au aceste colonii. Excepție e Cogealacul, un târgușor considerabil, pe piața căruia se țin târguri în fiecare săptămână. În Atmagea e o piață înaintea bisericii, de unde pornesc cinci străzi în tot atâtea direcții. Ingrăditurile din spre stradă variază. Ele sunt sau de zid, sau de lați și scânduri, sau gard viu. Lărgimea străzii în comunele mari e de 23—25 m., având de fiecare parte și câte un caldarâm (trotoar). Înaintea porților care, dacă n'au întotdeauna arcuri mărețe, au cel puțin stâlpi înalți și puternici, se află bănci, pe care în Dumineci și în serbători stau sătenii de vorbă. Lărgimea curților variază din sat în sat. În acelaș sat, însă, e cam aceeaș, dela 30 până la 40 m. Lungimea e de 80 m. Aproape toate casele au grădiniță înaintea către stradă și sunt cu frontul către stradă.

Forma casei e aproape pretutindeni aceeaș. O clădire lungă, îngustă, cu acoperiș înalt în care, începând dela odaia de frunte, rezervată musafirilor, se înșiră la rând toate încăperile necesare gospodăriei. Sunt case lungi de 60—70 m. și late abia de 6—8 m. Atât forma casei, cât și a satului, e tipic rusească; n'are nimic nemțesc în ea. La fel sunt și casele Lipovenilor, originari din

Rusia și ei. Sunt, însă, și numeroase bordeie, mai ales în satele tătărești. Casele bulgărești și cele românești își au tipul lor arhaic. Frontul casei se termină într-o decorație cu două capete de cal ca și în atâtea provincii germane: Mecklenburg, Schleswig, Braunschweig, Nassau, sau Tirol. Pe lângă cea estetică, această decorație are și o semnificație superstițioasă. Poporul crede că aceste capete de cal au puterea miraculoasă de a alunga duhurile necurate. Superstiția există și la Bulgari, cari așează căpățâna de cal pe parul unui gard. Fondul casei e zugrăvit cu culori vii: roșu, albastru, verde, violet și are uneori minunate inscripții din biblie sau din poezi. Un proprietar din Tariverde și-a gravat pe frontispiciul casei niște versuri germane, care în traducere românească ar fi cam astfel:

Casa-i a mea și nu-i a mea:

Un altul va intra în ea

Și după el asemenea.

Altul scrie și mai cu tâlc:

Aicea traiește construim,

Nu ne gândim c'o să murim;

Iar unde-i veșnic să trăim

Aproape nici nu ne gândim.

Pereții casei, ca și ai curții, se ung întâiu cu lut, apoi cu balebă de vacă, pe urmă se spoesc cu var. Intrarea în casă se face în secția longitudinală, imediat după odaia dinainte. Această odaie are mobilierul cel mai frumos: masă, scaune, dulapuri, lăzi sau sipeturi colorate. Dușumeaua încă e împodobită. La geamuri sunt perdele. De pereți atârnă tablouri și fotografii, zicători înțelepte, frumos încadrate, certificatul de confirmare în legea creștinească ș. a. Patul e curat, alb ca zăpada imaculată, pe care se găsesc cinci perne mari și moi de pene, cu învălituri tot atât de curate. Sobe, clădite din cărămidă, se încălzesc din afară, din bucătărie. Dincolo de bucătărie e unul sau mai multe dormitoare. În altă parte sunt grajdurile și celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine și curățenie.

Față în față cu casa, despărțită numai prin grădiniță, se găsește bucătăria de vară, apoi beciul, foarte curat și îngrijit și el. În multe curți e și fântâna cu jghiabul pentru adăpatul vitelor. Mai e apoi și hambarul pentru ținerea și uscarea păpușoiului. Nemții îl construiesc de obicei din lați. Românii, Bulgarii și Tătarii îl fac din nule și seamănă cu un coș mare. Nu lipsesc cotețele pentru porci și găini. Mai la o parte e armanui, un fel de sub șopron, fără pereți, având numai acoperiș, unde stau vara vitele și unde se pregătește tizicul, adică bălegarul uscat și bun de încălzit iarna. În fundul curții se face îmblătitul și trieratul cerealelor cu un tăvălug mare de piatră tras de cai peste.

toate spicele. În multe curți e și porumbar, așezat uneori foarte pitoresc între crengile arborilor. E de remarcă și firul de sârmă, dela un capăt al curții până la cellalt, dealungul căruia aleargă în dragă voie câinele, păzitorul credincios al curții și al casei. O podoabă a acestor așezări e și numărul cel mare de arbori și pomi fructiferi ce ele posedă. De departe ele au aspectul unor oaze în mijlocul stepei. Aceasta se explică nu numai prin iubirea de natură a coloniștilor, ci și prin § 51 din Instrucțiunile pentru înființarea și administrarea coloniilor rusești, unde se spune: „Pentru apărarea de vijelii și incendii, trebuie înconjurată casele, șurile și curțile cu tot felul de arbori ce cresc repede“. Era de datoria primarilor să vegheze la executarea acestui ordin.

Relativ la proprietatea funciară a acestei provincii, s'a legiferat mai întâiu la 3 Aprilie 1882 și apoi la 10 Martie 1884. România a desființat dijma obișnuită la Turci, cerând plată în bani pentru cei dintâi 5 ani câte 2 lei de 1 ha., iar pentru următorii 15 ani câte 3 lei. Fiecare familie a fost împroprietărită, dându-i-se cel puțin 10 ha. Unii puteau lua în arendă până la 100 ha. După 25 sau 30 ani devenia proprietarul moșiei. Cu timpul sporindu-se populația, condițiile de viață s'au înăsprit. Azi cultura e mai mult extensivă. Țăranii au pluguri de fier dar nu ară adânc, nu îngrașă pământul și nu cunosc sistemul schimbului plantelor de cultură, ceea ce e foarte important în agricultură. Se cultivă aproape exclusiv: grâu, porumb, orz și ovăs, uneori și rapiță, în și cânepă; mai rar cartofi și secară.

Creșterea animalelor e mai îngrijită. Se țin cai mulți și frumoși. Nu sunt rare nici turmele de câte 1000—2000 de oi. Asemenea viței, rămători și paseri. Industria laptelui a fost mult timp înapoiată. Autorul român Zaharia Zeciu într'o lucrare nemțească asupra economiei rurale din Dobrogea în secolul al 19-lea și începutul celui de al 20-lea, tipărită la Leipzig 1909, pag. 49, spune că în 1905 încă nu exista în Dobrogea nici o mașină pentru industrializarea laptelui și abia erau 17 putineiuri. Astăzi sunt cu sutele și cu miile. Meritul cel mare, în această privință, revine femeilor, care au știut face din lapte un izvor nesecat de venituri.

Industriile nu sunt îmbrățișate decât în măsura ce sunt trebuincioase agriculturii: făurărie, pantofărie, pielărie și dulgherie în stil mic. Odinioară femeia îmbrăca pe toți ai casei. Astăzi aproape toți se îmbracă cu haine dela oraș. Pretutindeni învinge fabrica. Hainele, mai ales pantalonii bărbaților, se fac din lână de casă, toarsă și colorată albastru. Caracteristic pentru Nemțoaice e scutecul pe care îl trec de pe umăr pe subsuoară, înodându-l bine la capete, pentru a putea purta mai ușor copilul în brațe. O fată, când se mărită, trebuie să aibă 6—10 bucăți

de acestea. Ele sunt învărgate și înflorite, dar nu se pot compara cu ale Româncelor care sunt cu mult mai frumoase. Nici broderiile frumoase cu care Românele și chiar Bulgăroaicele își împodobesc cămeșile nu se găsesc la Nemți. Nici costumele Nemțoaicelor nu are ceva deosebit. Rochie neagră și bluză de obicei închisă. Marama sau testemul din cap încă îl înoadă toate în acelaș fel sub barbă. În coloniile catolice fetele și nevestele poartă la piept cruci mari, aurii. Portul bărbătesc (bătrânii cu căciulă, tinerii cu șapcă,) la gât cu cravată, numită după rusește „șarf“ și cu cisme mari în picioare) e ceva mai caracteristic, dar el amintește costumele rusești, nu pe cele nemțești.

„Instrucțiunile pentru înființarea și administrarea noilor colonii rusești“ din 1801 prevăd în fiecare comună alegerea câte unui primar, a câte doi asistenți și tot la câte 10 curți a unui decemvir.

Indatoririle primarului erau multiple și variate. El n'are să îngrijească numai de binele public, ci și de cel material și moral al coloniștilor. El vestește legile cele nouă și îndeamnă pe oameni să fie morali, drepți, muncitori și credincioși. El combatе destrăbălarea, risipa și beția. El veghiază ca fiecare colonist să-și țină curate și îngrijite: casa, curtea, grajdurile și grădinile, precum și plantațiile cu pomi. El le arată folosul și însemnătatea diferitelor meserii. El observă calitățile solului, face împărțirile agricole ale diferitelor terenuri, el controlează și dă sfaturi. El urmărește pe oameni cu atenție să nu lenevească nici iarna. Pe contravenienți îi pedepsește cu corvezi (lucrări publice) și cu amende. El se amestecă și în afacerile particulare ale locuitorilor. Alte pedepse mai obișnuite erau: arest, bătaie cu bățul și legatul în feare. Așa e notat despre unul, că a fost pedepsit să lăzuiască cinci sfori patrate, fiind că nu avea acoperiș bun la casă și nu-și făcuse gard la curte, nici n'a plantat arbori. Autoritatea primarului era indiscutabilă. Un locuitor din Franzfeld a fost pedepsit cu 45 lovituri de băț, pentru că a insultat pe primar, altul a fost ținut în feare timp de 1 oră din aceeaș cauză. Nu erau cruțate nici femeile. O femeie a fost pedepsită cu 50 lovituri de băț pentru furt.

Aceste instrucțiuni și regulamente sunt însemnate, fiindcă, în parte, ele se mai aplică și astăzi în satele Dobrogene. Turcii nu-și băteau de loc capul cu administrația și viața interioară a satelor.

Cu trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se schimbă, însă, și administrația, conform regulamentului pentru administrația interioară a comunelor rurale, introdus în 1884. Regulamentul conține dispoziții relativ la siguranța publică și îndatorirea ce-

tăţenilor de a străjui pe rând, relativ la înfrumuseţarea comunelor, dând în acest scop primăriei dreptul de a fixa locul şi felul clădirilor, mai departe relativ la transporturi şi angarale în interes public. Odată cu primarul român a dispărut sau cel puţin s'au redus esenţial drepturile şi prerogativele primarului german. Totuşi în unele comune dăinuieşte încă instituţia primarului german (der Schulze) deosebit de cel român, recunoscut oficial. Dovadă e şi Procesul verbal al comunităţii catolice din Caramurat dela 1910, intitulat „Imputernicire” şi publicat în întregime de d. P. Traeger l. cit. pag. 157 şi urm. Comunitatea arată un puternic simţ de solidaritate când prevede nu numai eliminarea din sânul ei a membrilor recalcitranţi, ci şi alte pedepse mai grave: de exemplu, să nu i-se dea unui asemenea membru nici păşune, nici pământ în arendă ş. a.

Şcoală, biserică, viaţă sufletească, moravuri şi obiceiuri.

Când au plecat coloniştii germani în Rusia, ei aveau şcoli bine organizate din timpul lui Frederic cel Mare. Dragostea de şcoală şi de învăţătură au dus-o cu ei şi în Rusia. Nici o colonie nu se întemeia fără ca să aibă şi o şcoală.

Dragostea aceasta de învăţătură au adus-o cu ei şi în Dobrogea. Din însemnarea lui Malincowsky dela 1863 ştim că învăţătorul evanghelic din Atmagea era plătit cu câte 2 măsuri (1 măsură = 10 ocale) de grâu şi cu câte 3 piastri de fiecare copil; cam tot aşa era plătit şi cel din Cataloi. Când coloniile prosperau, ele îşi aduceau învăţători din Rusia, din Ardeal, din Şviţera, sau chiar din Germania. Şi aceştia erau plătiţi cu produse naturale. Astfel Louis Horn din Atmagea primia, pe lângă o leafă în numerar de 200 lei, şi 2 măsuri de grâu, 2 de cartofi, $\frac{1}{2}$ oca de unt, $\frac{1}{2}$ oca de slănină şi pământ pentru sămănătură de 5 măsuri şi 3 cărături. De altfel nefăcându-se regulat şcoală, ce se învăţa iarna, se uita vara.

În 1884 începe învăţământul românesc. El nu s'a introdus pretutindeni la aceeaşi dată. În urma noiei legi, comunele nici nu mai puteau întreţine şi o şcoală nemţească deosebită, pe lângă cea românească de stat. Chiar comune mari şi bogate, cum e Caramurat, au rămas ani întregi fără învăţământ german. În parohiile catolice preotul face şi pe învăţător. În cele protestante sunt învăţători speciali. Parohiile evanghelice nu dau certificat de confirmare nimănui, dacă nu cercetează cel puţin 2 ani şcoala nemţească. Şcoala ce se face e destul de primitivă. Nu se învăţa decât puţin cetit (scris şi ortografia aproape de loc), istorioare din biblie şi ceva catehism. Din această cauză, când vor să scrie ceva, ei confundă şi literele, încât e greu să descifrezi scrisul acestor ţărani, aproape analfabeţi. Singura şcoală, bine organi-

zată, datorită între altele fundației Sofia Luther, e cea din Constanța. Aici s'a dat și se dă atenția cuvenită studiului limbei germane. Din 246 ore pe săptămână, 175 erau rezervate studiului acestei limbi. În 1915/6 erau în total 207 elevi, dintre cari 7 din Germania, 24 din Austro-Ungaria, 8 din Turcia, 4 din Bulgaria, 1 Olandez, 12 din Grecia, 124 din România și 27 fără cetățenie recunoscută. Această școală era subvenționată și de „Reichschulfonds“ cu câte 4000 mărci, iar din 1912 cu câte 4200 mărci pe an.

Libertatea religioasă a fost respectată și în timpul Turcilor și după aceea. O recunoaște și art. 3 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Comunitățile evanghelice depind de Consiliul bisericesc superior din Berlin. Acest consiliu a trimis mai întâiu un preot la 1858 în Atmagea și în filialele ei: Ciucurova, Cataloi, Cogealac, Tariverde și Ortachioi. Constanța atârna întâiu de Galați, pe urmă de Atmagea. Pastor evangelic propriu are numai din 1892. De Constanța depind: Cobadin, Cogeala, Făcraia, Mamuzlu și Sarighiol; apoi stațiunile: Alacap, Horoslar, Viile noi și Sofular. Conform Regulamentului bisericesc din 1908, sunt parohii sau comunități bisericești deplin organizate și biserici sau case de rugăciuni proprii și simple stațiuni de predică. Administrația bisericească o are un comitet, în care sunt câte 2 reprezentanți din fiecare localitate. Toate aceste organizații sunt subordonate Consiliului bisericesc superior din Berlin, care are dreptul să revoce pe pastor. Fiind multe și foarte risipite aceste colonii, ele sunt greu de administrat. Din această pricină se lătesc sectele. Șvabii erau predispuși spre sectarism încă de acasă, din Germania. Această predispoziție au păstrat-o și în Dobrogea. De aceea sunt aici atât de frecvente confraternitățile religioase (Bruderschaften) al căror scop e aflarea adevărului religios. Mai periculoși pentru pacea și ordinea publică au fost și sunt baptiștii. Cuibul lor e Cataloi, unde astăzi sunt vreo 200, pe lângă alți 56 evanghelici și 60 aconfesionali sau „sălbatici“, cari nu aparțin nici unei confesiuni religioase. Adventiști sau Sabatani sunt la Viile noi în Constanța și în Sarighiol. Ei nu respectă nici sărbătorile mari ca Paștile și Rusaliile.

Coloniile catolice au fost totdeauna mai de timpuriu și mai bine îngrijite decât celelalte. Tulcea și Mălcoci aveau preot încă din 1847. Caramurat și Colilia încă au primit curând. Sub regimul turcesc aceste parohii atârnavă de episcopul catolic din Nicopole. Din 1883 ele depind de arhiepiscopia de București. Biserici frumoase și trainice sunt în Tulcea, Mălcoci, Caramurat, Colilia și Mangeapunar. O capelă e și în Techirghiol. La catolici sunt foarte active și congregațiile Mariane.

Religioși cum sunt acești coloniști germani, ei citesc cu mare atențiune cuvântul lui Dumnezeu care e Sfânta Scriptură.

Lectura bibliei a imprimat un caracter de seriozitate gravă, de rigiditate chiar, credincioșilor evanghelici mai cu seamă, la cari se constată și un spirit zelotic. Ei opresc dansul, disprețuesc cântecele populare lumești pe care le numesc ștengărești sau de stradă (Schelmen- oder Gassenlieder). Jocul inocent de-a mingea îl consideră necreștinesc. Nu admit nici ciocnirea de păhare cu vin: „Să ai noroc!“ Nici cârciume nu deschid. Lipsesc și societățile distractive și cele sportive. În asemenea condițiuni criminalitatea e disparentă, firește.

La catolici e o concepție mai senină și, ca urmare, se găsesc și moravuri mai omenеști. Ei admit dansul care se face pe rând la casa fiecărei fete. Flăcăii încă vin pe rând cu armonica și cântă.

În urma civilizației înaintate, multe obiceiuri populare au dispărut cu totul din Germania, dar se păstrează încă fidel la țărani din Dobrogea. De aceea ele merită toată atențiunea, ca un patrimoniu popular vechiu. La Crăciun, de exemplu, în comunele germane catolice, fete îmbrăcate în alb ies cu Sf. Iosif și cu un măgar (doi băeți travestiți astfel), și, intrând din casă în casă, aduc daruri copiilor. Cu ele vine și un Beelzebut pentru a speria pe copiii răi. Acest obicei de a colinda cu un măgar e de origine din Alsacia. (Vezi: Bruno Stehle, Volkstümliche Feste, Sitten und Gebräuche im Elsass in Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens, 10, 218). În Mangepunar pruncul Isus, la Crăciun, e purtat de o fetiță însoțită de alta, care poartă un cap de bou și de unele care aduc coroană și sabie în mână. Intrând în casă ele cântă:

Alle Jahre wieder
Kommt das Christuskind
Auf die Erde nieder,
Wo wir Kinder sind.

În toți anii vine
pruncul Isus
jos pe pământ,
unde suntem noi, copiii.

Kehrt mit seinem Segen
Ein in jedes Haus,
Geht auf allen Wegen
Mit uns ein und aus.

Intră în fiecare casă
cu binecuvântarea sa,
merge pe toate căile
și ne însoțește.

Tret' rein, tret' rein
Du frommer Christ
Gott voller Gnade
Von dem Übel sage.

Intră, intră,
evlaviosule creștin
Dumnezeu plin de milă
să ne mântuie de rău.

Von dem liebsten Jesulein
Der Stern wird sich heben
Zu dir Jungfrau rein.

Dela prea iubitul Isus
steaua se va ridica
la tine, preacurată fecioară.

După cântare întreabă pruncul Isus, dacă copiii din casă
ascultă de părinți, apoi le dă daruri. La eșirea din casă se cântă:

Jetzt legen wir alle die Hände
 aufs Blatt
Und sagen euch alle eine schön'
 gute Nacht
O Jesulein süß, O Jesulein süß
Gelobt sei Jesus Christus.

Acum punem toți mâinile pe foaie
Și vă urăm tuturor o frumoasă
noapte bună
O, dulce Isuse, o, dulce Isuse,
Lăudat fie Isus Hristos.

Anul nou e sărbătorit de flăcăi cu un colind și urări de bine, apoi cu împușcături și sunete de treascuri. Fiind oprite în timpul din urmă împușcăturile, se pocnește din biciu. În Alsacia încă se colindă și se urează la fel. Prin aceste pocnete și împușcături se crede că e alungat necuratul din sat.

În parohiile catolice din Joia și până în Sâmbăta mare înainte de Paști amuțesc toate clopotele:

Nach Mitten der heiligen Woche
Ziehen alle Glocken nach Rom,
Vom Glöcklein der Waldkapelle
Bis zur Riesenglocke im Dom.

**La mijlocul săptămânii sfinte
Pleacă toate clopotele la Roma,
Dela clopoțelul capelei din pădure
Până la clopotul uriaș al catedralei.**

În acest timp sacru, signalul se dă cu o scârțaitoare. În Vineria mare, în aceleași parohii catolice doi flăcăi înarmați, însoțiți de un conducător, țin paza mormântului Domnului, iar la Rusalii plantează armindenii (Maibaum) și dansează veseli.

La cununie, prietenii mirelui cântă în Caramurat și Man-geapunar această orăție de nuntă:

Schönes Schätzlein, schönes Schätzlein,
Ei, was hört man von dir?
Ich hab gehört, du willst heiraten,
Ach wie schwer fällt das mir.

Frumoasă comă¹ ră, frumoasă
Ce se aude despre tine? ^{comoară,}
Am auzit, că vrei să te căsătorești,
O, ce greu îmi cade.

Heiraten, heiraten,
Ist gar ein hartes Band.
Kein Mensch ist auf Erden
Der es auflösen kann.

Căsătoria, căsătoria
E o legătură aspră.
Nu e nici un om pământean
Să o poată desface.

Auflösen, auflösen,
Kann es Gott nur allein,
Den nehmen wir zum Zeugen,
Dass er Helfer soll sein.

Să o desfacă, să o desfacă
Nu poate decât singur Dumnezeu,
Pe care îl luăm de mărturie
Ca să ne fie ajutor.

Rote Äpfel sind sauer,
Gelbe Beeren sind süß,
Und ich hab' dich geliebet,
Das weisst du gewiss.

Merele roșii sunt acre,
Boabele galbene sunt dulci
Și eu te-am iubit,
O, știi tu bine.

Geliebet, geliebet,
Was hab' ich davon?
Mein Herz ist betrübet
Das hab' ich zum Lohn

Iubire, iubire,
Ce-am profitat?
Inima mi-e turbure,
Aceasta mi-e răsplata.

Wenn ich und mein Schätzelein
Von einandergehen müssen,
So müssen zwei harte Stein'
Wasser lassen fliesen.

Dacă eu și comoara mea
Trebue să ne despărțim,
Atunci două pietre aspre
Trebue să izvorască apă.

Dort steht er am Berge,
Schaut traurig zurück,
Ei, was hat er gelassen
Das irdische Glück

Acolo stă pe munte
Se uită trist înapoi,
Ei, și-a părăsit
Fericirea sa pământească.

După această orăție de nuntă urmează câteva detunături de pușcă, întocmai ca la anul nou.

În parohiile evanghelice invitația la nuntă o face un conăcar (Hochzeitsbitter), împodobit cu panglici pestrițe și cu un băț înfrumusețat tot așa. El începe așa:

Ich komme hereingeschritten,
Hätt' ich ein Pferd, käm ich geritten.

Eu vin mergând pe jos,
De-aș avea cal, aș veni călare.

* Domnișoarele de onoare (die Brautmädels) poartă coroane de flori pe cap, iar pe spate numeroase panglici. Cavalerii de onoare (die Brautjungen) au flori și panglici la pălărie.

Momentul cel mai dramatic al cununiei este când mama sau nănașa miresei îi ia coroana de flori de pe cap, simbolul virginității. Atunci întreaga asistență cântă următorul cântec de despărțire de părinți și de fetie:

S'ist mir auf der Welt nichts lieber
Als mein Stübchen wo ich bin.
Denn es wohnt ihm gegenüber
Eine so schöne Nachbarin.

Nu mi-e nimic mai drag pe lume
Decât odaia unde sunt.
Pentru că locuște față în față
O vecină atât de frumoasă.

Spielet auf, ihr Musikanten,
Spielet auf ein Lied so laut,
Denn ich seh' vor Augen stehen
Eine so schöne, zarte Braut.

Cântați, lăutari,
Cântați cu tărie un cântec,
Pentru că văd înaintea ochilor
O frumoasă, gîngășă mireasă.

Und der Bräutigam steht daneben
Und ist mit goldenem Band geziert
Und dem Vater war's ein Leben
Weil er so schön war ausstolziert.

Și mirele stă lângă ea
Și e împodobit cu legătură de aur
Și tatul se bucură
Pentru că a fost împodobit așa frumos.

Und die Mutter tut sich kränken,
Kränken tut sie sich so sehr,
Weil sie das Kind so schwer erzogen,
Zart an ihrer Herzensbrust.

Și mama se supără
Se supără foarte mult,
Pentru că ea a crescut copilul
Gîngăș la sânul ei iubitor.

Und der Vater tut sie trösten,
Trösten tut er sie so sehr.
Dann wird Gott seinen Segen geben
Wenn man ihn recht bitten tut.

Și tatăl o mîngăie,
O mîngăie foarte mult.
Dumnezeu își va da binecuvîntarea
Dacă va fi bine rugat.

Cântecul acesta se aude la fel și în parohiile catolice. Acestea însă se mai adaogă și alt cântec, precum urmează

Merkt auf, ihr Christen was ich euch
erklär'
Merkt auf mit Fleiss : wo kommt der
Ehestand her ?
Den Ehestand hat kein Mensch
erdicht'
Gott selber hat ihm eingericht' —
Im Paradies, im Paradies.

Als Gott den Adam erschaffen hat,
Gab er ihm ein, auf dass er schief
Er nahm eine Ripp' aus Adams Leib
Und bildet daraus die Eva, sein Weib
Setzt ein die Eh', setzt ein die Eh'.

Der Ehestand ist ein fester Schluss
Und macht auch viel Verdruss.
Man muss sich geben geduldig drein
Muss denken: Es muss gelitten sein,
So lang Gott will, so lang Gott will.

Der Ehestand ist ein festes Band,
Muss gebunden sein durch Priesters
Hand.
Und niemand darf sich wagen dran
Der dieses Band auflösen kann
Der Tod allein, der Tod allein.

După ce i s'a luat coroana, mireasa părăsește sala de dans și lapdă haina cea albă de până atunci, apoi în altă haină ea se întoarce și dansează mai departe. Obiceiurile și cântecele acestea sunt și în Oberpfalz. Evangelicii, în deosebire de catolici, cântă și la ocaziuni de acestea mai mult numai cântece religioase.

După înmormântări se fac pomeni. E vechiul „Totenopfer“ germanic, împotriva căruia zădarnic a luptat biserica creștină și autoritățile Statului.

Sunt și multe superstiții.

De exemplu: credința în vrăji și în farmece, descântarea bolilor, strigoii ș. a. Dacă un copil are cărcei sau convulsii, atunci se arde o bucățică de panglică dela nuntă și cenușa aceea, amestecată cu apă, i se dă copilului s'o bea. — La tuberculosă, bolnavul trebuie să se scoale într-o Vinere în tăcere, să se ducă după ușă, să ridice brațele sus spre colțurile casei și, balansându-le încoace și încolo, să strige:

Der Zimmermann hat's Maass verloren
Und ich auch.
Der Zimmermann will's Mass wieder
haben
Und ich auch
Gottvater, Gottsohn, Gottheiliger Geist.

Insemnați-vă, creștini, ce vă spun,
Insemnați-vă de unde vine căsătoria?
Căsătoria n'a iscodit-o un om.
Dumnezeu însuși a rânduit-o
In paradis, în paradis.

Când Dumnezeu a creat pe Adam
Il făcu să adoarmă.
I-a luat o coastă din trup
Și zidi din ea pe Eva, soția lui,
Intemeie căsătoria, intemeie căsătoria.

Căsătoria e o legătură strânsă
Și pricinuește multă supărare
Trebuie suportată cu răbdare
Trebuie să cugeți: Enevoie să suferim
Cât vrea Dumnezeu, cât vrea
Dumnezeu.

Căsătoria e o legătură tare
Trebuie legată de mâna preotului.
Și nimeni n'are voie să se atingă de ea
Cine poate desface această legătură,
Moartea, singură, moartea singură.

Dulgherul a pierdut măsura
Și eu asemenea.
Dulgherul vrea să aibă iarăș
măsura
Și eu asemenea.
Dumnezeu tatăl, Dumnezeu
fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt

Dacă această invocațiune nu folosește întâia dată, ea trebuie să se repete în trei Vineri după olaltă.

Impotriva frigurilor, Joi seara se leagă o lăgătură albă pe corpul bolnavului. Vineri această legătură se ia și se așează pe un pom, recitându-se :

Guten Morgen Pflaumenbaum,
Ich glaub' dir.
Siebenundsiebzigerlei Fieber plagt mir,
Der erste Vogel, wo auf dich tritt,
Der mein Fieber mit sich ritt
Gottvater, Gottsohn u. s. w.

Bună dimineața, prunule,
Eu am credință în tine
Friguri de 77 de feluri mă chinue
Întâia pasere ce se așează pe tine.
Să ducă friguriile mele cu sine
Dumnezu tatăl, fiul ș. a. m. d.

Obiceiul există și în Germania la Șvabi.

Impotriva pecinginei se rostesc versuri sacramentale ca acestea :

Heute ist Sonnabend, aller Juden
Sabattag
Kein Schweinefleisch essen sie nicht,
Kein Bein brechen sie nicht.

Astăzi Sâmbătă, șabasul tuturor
Evreilor
Ei nu mănâncă carne de porc
Ei nu rup nici un os.

Dacă copiii sunt răi și plâng mult, îi duc în cotețul găinilor și aici îi ridică până la cătuși, unde dorm găinele.

Despre strigoi se crede că umblă noaptea și apasă pieptul oamenilor, împiedicându-le răsuflarea. Unei femei din Caramurat i-ar fi băut tot laptele din țâțe.

Potcoava, aducătoare de noroc, caracteristică în pragul casei Românilor și Nemților din Germania, la coloniștii din Dobrogea nu se găsește.

Cântece populare.

Cântecul popular e de cea mai mare însemnătate pentru viața sufletească a unui neam. Câtă vreme există un cântec popular, există și un suflet, un izvor nesecat de acțiune și de inspirațiune; iar când a murit cântecul, lăncezește și moare și sufletul. Sufletul unui neam, însă, nu e numai principalul element constitutiv, de viață națională ci și legătura cea mai trainică între fiii aceluiaș neam. Sub acest raport, cântecul e mai prețios decât graiul însuși. Sunt atâtea persoane în străinătate care vorbesc foarte bine limba noastră sau o altă limbă și totuș sunt cu desăvârșire înstrăinate de noi, fiindcă nu ne cântă cântecele, nu ne înțeleg durerile și aspirațiunile noastre cele mai tainice. Prin urmare, criteriul cel mai sigur al naționalității rămâne cântecul. Odată pierdut, nimic nu-l mai poate învia: nici școala, nici asociațiile muzicale și corale, nici un mijloc artificial. Are dreptate, deci, poezia populară românească atunci când stabilește o legătură atât de strânsă între cântec și suflet:

Cântă-mi, mândro, cântecul,
Că mi-e drag ca sufletul.

În cazul concret, de care ne ocupăm, cântecul popular mai are și altă importanță. El arată nu numai regiunea germană de unde au plecat la început acești coloniști, ci și momente din trecutul lor destul de sbruciumat. Acest din urmă punct de vedere a fost cu totul neglijat de cercetătorii de până acum ai cântecului popular. Domnul *Paul Traeger* a descoperit cântecul: „Auf ihr jungen, deutschen Brüder“ („Sculați, tineri frați germani“), care nu se găsește în nici o culegere de poezii populare germane.

Cântecele populare nemțești din Dobrogea sunt flori sălbatice, neîngrijite de nimeni. Nimeni n'a cules arii sau texte din aceste cântece. Unele sunt vechi, cu reminiscențe foarte arhaice, din secolele 15 și 16, ce nu se mai potrivesc cu împrejurările vieții actuale. Din 95 cântece populare, cunoscute de domnul P. Traeger în Dobrogea, abia 12 sunt de origine cultă. Dar și între aceste 12 sunt unele ce nu se cunosc nici în Germania, mai ales cântece patriotice de: Maler Müller, Schubart, Pfeffel, Graf Fr. Leopold Stolberg, Joh. Rud. Wyss, Kaspar Friedrich Lossius, Fr. L. Bührlen, Samuel Fr. Santer, Theodor Körner, Max von Schenkendorf. Lipsesc, în schimb, cântece din cele mai cunoscute astăzi de toată suflarea germană ca: Loreley de Heine, In einem kühlen Grunde de Eichendorff, Steh'ich in finstern Mitternacht de Hauff, So leb denn wohl du stilles Haus de Raimund.—Ultimii emigranți din Rusia au adus cu ei: „Cântecul emigrantului“ (Auswandererlied) de Sauter și „Lacrimi, lacrimi am vărsat“ (Tränen, Tränen hab' ich viel vergossen) de Hofmann von Fallersleben.

În comunele evanghelice din Dobrogea, ca și în general la protestanți, există un spirit zelotic foarte ostil cântecelor populare pe care le numesc „ștregărești“ și „de stradă“. În cele catolice e un spirit mai larg, mai tolerant, mai generos, în această privință. D. P. Traeger spune că, intrând în școala primară din Caramurat și întrebând pe copii ce alte cântece mai cunosc în afară de cele învățate în școală, după un moment de răzgândire copiii au cântat cu toții cântecul popular erotic: „E timpul să ne culcăm“ ('S ist Zeit, 's ist Zeit zum Schlafengehen). Într-o comună evanghelică nu se poate închipui așa ceva. Caracterul arhaic al acestor cântece se observă, atât în text, cât și în melodie. Timpul nu le-a lustruit de loc. Melodiile înseși sunt monotone și stridente. Din cântecul melodic al Rușilor și Românilor acești coloniști n'au învățat nimic, precum recunoaște și d-l P. Traeger. Sunt caracteristice refrenele și strigătele: „Ei-ei, io-io, oho“ și a. la care țin foarte mult.

După conținut, cele mai multe cântece populare sunt de dragoste. Norocul și nenorocul în dragoste, despărțirea, părăsirea,

dorul, durerea pentru moartea sau infidelitatea persoanei iubite ș. a. sunt subiectele acestor cântece. Sunt însă și poezii epice, cântece bătrânești, balade cu istorii de iubire ale cavalerilor și vânătorilor. Așa e cântecul cavalerului Eduard și al iubitei sale Ida, pe care îl reproducem și noi mai la vale, atât în originalul nemțesc, cât și în traducere românească. Apoi: „Odată în frunzișul întunecos al grădinei” „Eu stam pe un munte înalt” (Ich stand auf hohem Berge), amintită și de Goethe ca existentă în Alsacia la 1771. E și un cântec istoric din războiul de moștenire al Bavariei: „Impărate Iosif, mai vrei?” (Kaiser Ioseph, willst du noch?) și unul foarte recent, din războiul din urmă, despre lupta dela Turtucaia (Schlacht bei Tutrakan), pe care încă îl reproducem aici, deși domnul P. Traeger se temea să-l publice pentru a nu cauza ceva rău, prin aceasta, coloniștilor. E de remarcat că nu există la acești coloniști cântece de beție (Trinklieder), fiind un popor foarte treaz și cuminte. Și aceasta încă dovedește cât preț trebuie să punem pe vorbe ca: „a luat luleaua neamțului”.

Analizând cântecele populare nemțești, în număr de 22, din Cogealac, Făcria și Mangeapunar, după conținut (oameni, localități, împrejurări) și după dialect, se constată că toate sunt din Germania de Sud și, anume din Pfalz, unde se găsesc 20 din ele; în Hessen 18; în Șvabia 14; în Alsacia 6. Din aceste 22 cântece abia 9 se găsesc și în provinciile Germaniei de Nord. Iată cum confirmă cercetările linguistice și folclorice rezultatele cercetărilor istorice. Coloniștii catolici din Dobrogea sunt originari din Pfalz și anume din împrejurimile Heidelberg-ului, adică din Pfalz-ul de Baden și Rhein. Pe lângă 56 cântece populare culese personal de d-l P. Traeger, D-sa a întrebuințat și culegerea de 39 cântece lumești, făcute în 1915 de Arthur Byhan la acești coloniști germani din Dobrogea.

Din cele mai multe reținem aici următoarele:

Ritter Eduard.

Einst in Gartens dunklem Laube
Sassen treu zwei Hand in Hand,
Ritter Eduard neben der Ida
Schlossen treu ein festes Band.

Ida weinte, Eduard tröst sie.
Ida lässt das Weinen sein
„Wenn die Rosen wieder blühen,
Werd' ich wieder bei dir sein.“

Und er zog bei Mondes Schimmer
In die Schlacht fürs Vaterland
Und gedachte oft an Ida,
Wenn der Mond am Himmel stand.

Cavalerul Eduard.

Odată în întunecosul frunziș al grădinei
Ședeau doi inși mână în mână:
Cavalerul Eduard lângă Ida
Legă cu credință o legătură strânsă.

Ida plângea, Eduard o mângăie.
Ida încetează a mai plânge.
„Când iarăș vor înflori trandafirii,
Voiu fi din nou la tine.“

Și el plecă 'la lumina lunei
În războiu pentru patrie
Și se gândia deseori la Ida,
Când luna se înălța pe ceriu.

Als ein Jahr, ein Jahr verflossen
Und die erste Knospe brach,
Kommt der Ritter in den Garten
Wo zuletzt er Ida sah

Dupăce trecu, trecu un an
Și crăpă cel dintăiu mugur,
Vine cavalerul în grădină,
Unde văzu mai pe urmă pe Ida

Was erblickte er von ferne ?
Einen grossen Hügel stehn,
Und auf Marmor stand geschrieben
„Oben wirst mich wieder sehn.“

Ce văzu de departe ?
Ridicându-se o movilă mare
Și pe marmoră era scris :
„Sus tu mă vei revedea.“

Darauf zog er in das Kloster
Legte Helm und Pausen ab
Und gedachte oft an Ida
Wenn der Mond am Himmel stand.

Apoi se duse la mănăstire,
Lepădă coif și scuturi
Și cugeta deseori la Ida,
Când luna se înălța pe ceriu.

Treubruch

Du Tor, du brichst den Schwur
der Treue
Du liebest mich schon lange Zeit
nicht mehr
Hab' nur Geduld, es trifft dich
einst die Reue
Dann schlägt dein Herz von lauter
Vorwürf schwer.

In der Blüte meiner schönsten
Jahre
Gab ich mich zum Opfer für dich hin.
Du raubest mir die Unschuld samt
der Tugend
Spott und Hass war höchstens mein
Gewinn.

Die Liebe hast du mir geschworen
Du nahmest Gott zum Zeugen für
dich an
Na, ist deine Liebe schon ganz
verloren ?
Und seht, wie sich der Mensch
verändern kann.

Ich will nicht mehr mein Herz
verschenken
Weil ja die Liebe nicht mehr
möglich ist.
An dich will ich solange denken,
Bis einst der Tod mein nasses
Auge bricht.

Schlacht bei Tutrakan

Wer ist bei Tutrakan ausgerissen
Und hat die Munition weggeschmissen
Wer ist bei Tutrakan durchgebrannt
Und gleich bis nach Topraisar
gerannt ?

Infidelitate

Nebun, tu calci jurământul credinței
Tu nu mă mai iubești de mult.
Ai numai răbdare, te va ajunge
căința
Atunci ți se va rupe inima de greu-
tatea remușcărilor.

In floarea anilor mei celor mai
frumoși
M'am oferit jertfă ție.
Tu mi-ai răpit nevinovăția și
virtutea
Batjocura și ura mi-a fost, cel
mult, răsplata

Mi-ai jurat iubire,
Ai chemat pe Dumnezeu mărturie
Ei bine, s'a perdut cu totul iubirea
ta ?
Vedeți cum se poate schimba omul.

Eu nu vreau să-mi împart inima,
Pentru că iubire nu mai e cu putință.
La tine vreau să cuget atâta,
Până când moartea-mi va închide
ochii plânși.

Lupta dela Turtucaia

Cine a tulit-o la fugă la Turtucaia
Și a asvârlit muniția ?
Cine a fost părjolit la Turtucaia
Fugind îndată până la Topraisar ?

Astfel e fundamental greșit D-sa atunci când ia în nume de rău Statului nostru colonizarea de veterani și de Mocani pe terenul rămas liber după colonizarea Germanilor. (Vezi cele scrise de D-sa la pag. 107 despre Sarighiol ș. a.). Dacă Statul nostru ar fi depozat și alungat din țară pe coloniștii germani, cum a făcut guvernul prusac cu Polonii din Posen, ar fi avut, poate, cuvântul să protesteze. Dar câtă vreme Statul nostru încearcă să se afirme și prin opera aceasta de colonizare, legal și cinstit, cine poate să-i reproșeze ceva? De altfel se știe din vechime: „Salus rei publicae summa lex esto.“

Tot atât de greșit e D-sa, când vorbește despre tendințele sistematice de romanisare ale guvernelor noastre (p. 216). În privința aceasta mai curând trebuie să fim învinuiți de indolență decât de intoleranță. O statistică recentă dovedește că în provinciile de curând alipite la sânul țării-mame numărul publicațiilor periodice minoritare este cu mult mai mare decât al celor românești. Tot astfel este, relativ, și numărul școalelor minoritare, în particular germane. Dacă guvernele noastre ar avea tendințe de romanisare cu orice preț, n'ar fi dat voie să se organizeze, ani de a rândul, la Sibiiu și în alte centre, cursuri universitare germane cu profesori aduși dela Berlin, Leipzig, ș. a. După încercările neizbutite ale altora (Unguri, Englezi și de ce nu? Germani) noi găsim că e inutil să mai experimentăm cu alchimia aceasta. N'am luat, deci, și nu vom lua în nume de rău compatrioților noștri germani, când în formele convenite, își manifestă sentimentele lor naționale, fie că felicită pe Kaiser, fie că contribuie cu obolul lor pentru crucea roșie germană, sau pentru alte scopuri naționale. Putea, deci, d. P. Traeger prea bine să publice listele de contribuie ale acestor concetățeni ai noștri pentru crucea roșie germană și în războiul din urmă, fiind încredințat că n'are să li se întâmple nici un rău contribuenților. Noi știm că dragoste cu sila nu se poate.

Mai nostim e D-sa și unii scriitori germani, când vorbesc de persecuții și șicane din partea administrației românești, compusă în cea mai mare parte din funcționari evacuați din Basarabia după tratatul dela Berlin, oameni de „strânsură“ (ein wahres Gesindel, p. 101). Să nu uite d. Traeger și connaționalii săi că această administrație de strânsură a construit podul Regele Carol I peste Dunăre la Cernavoda, că ea a modernizat micul și neînsemnatul port maritim Kjustendje în portul Constanța de astăzi, cu silozuri și magazii uriașe, de mărfurile cărora s'au bucurat foarte mult biruitoarii germani în Septembrie 1916, („die reichen und kostbaren Vorräte dieses riesenhaften Warenstapelplatzes“. Vezi „Bilder aus der Dobrudscha“ herausgegeben von der deutschen Etappen-Verwaltung in der Dobrudscha in eigenem Verlag, Constantza 1918, p. 330). Să nu uite apoi d. P. Traeger

și tovarășii săi că, dintre oamenii aceștia de „strânsură“, s'a ales un Ioan Bănescu, învrednicit în calitatea lui de revizor școlar nu numai de prietenia oamenilor mari ai noștri, ci și de aceea a savantului antropolog elevetian E. Pittard. Despre faptele lui ca primar al Constanței (primărie, poștă, cazinou comunal, biserica Adormirea Maicei Domnului, cartierul românesc, linia ferată Constanța-Mamaia și Portul Constanța) s'a putut convinge și d. Traeger, ori cât de grăbit și preocupat de alte probleme ar fi fost, în timpul petrecut la Constanța.

Și fiindcă D-sa își încheie cartea constatând situația politică nefavorabilă a acestor connaționali ai săi și prognosticând că cei mai mulți vor emigra în America, noi ținem să arătăm că de astă dată nu se adevăresc cuvintele D-sale. Coloniștii germani din Dobrogea nu se duc peste ocean, fiindcă se simt bine în țărișoara aceasta. Mult hulitul Stat român, cel cu administrația atât de păcătoasă, a publicat — s'află aceasta și d. P. Traeger și consoții — Decretul-lege 4236 din 6 Octombrie 1919 pentru trimiterea coloniștilor austro-ungari și germani în drepturile lor anterioare legilor excepționale rusești în „Monitorul Oficial“, București, No. 15 din 23 Aprilie 1922.

Et nunc gentes erudimini ...

Ion Georgescu

Profesor la liceul „Mircea cel Bătrân“
Constanța.

ooooo
ooooo

CUPRINSUL :

	<u>Pagina</u>
Introducere	1
Intâia perioadă de migrațiune germană în Dobrogea până la războiul crimeic	4
A doua perioadă a migrațiunilor germane în Dobrogea (1873—1883)	14
A treia perioadă a migrațiunilor (1890—1891)	22
Numărul, sporirea, căsătoriile, starea sanitară și reemigrarea Nemiților din Dobrogea	24
Așezarea satului, casa, curtea, gospodăria, arta casnică, costumul și administrația comunală	26
Școala, biserica, viața suilească, moravuri și obiceiuri	30
Cântece populare	36
Incheiere și câteva rectificări	40

090/74

269